

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Filozofická fakulta

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2016

BC. BAO DO

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav Dálného východu

Diplomová práce

Bc. Bao Do

**NGUYỄN THUẬT A DENÍK Z CESTY VIETNAMSKÉHO POSELSTVA
K ČÍNSKÉMU DVORU**

Nguyễn Thuật and Diary of the Vietnamese Envoy to the Chinese Court

Praha 2016

Vedoucí práce: prof. PhDr. Olga Lomová, CSc.

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval profesorce Olze Lomové za inspiraci k výběru tématu této práce, vstřícnost a odborné vedení během konzultací. Docentu Františku Ondrášovi jsem zavázán za cenné připomínky k metodice psaní a časovou investici. Nemenší dík patří mojí mamince, Hance Bašové a Honzovi Havlíčkovi, bez jejichž neutuchající trpělivosti a morální podpory by tato práce nemohla vzniknout. Magistře Kataríně Feriančkové děkuji za obětavost při knihovnických službách.

Prohlášení

„Prohlašuji, že jsem diplomovou práci napsal samostatně s využitím pouze uvedených a řádně citovaných pramenů a literatury a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.“

V Praze dne 13. května 2016

.....

Bao Do

ABSTRAKT

Tato diplomová práce pojednává o vietnamském vzdělanci jménem Nguyễn Thuật 阮述 (1842–1911) a jeho díle *Deník z cesty do Tiānjīnu* (*Wǎng Jīn rìjì* 往津日記; dále jen *Deník*), v němž autor zaznamenal průběh diplomatické cesty z Vietnamu do Číny, která proběhla v roce 1883. Na základě popisu událostí, k nimž během cesty došlo, bylo možné analyzovat strukturu díla a charakterizovat jeho výpovědní hodnotu včetně vztahu Nguyễn Thuậta k Číně v rovině politické a kulturní. Za tímto účelem obsahuje první kapitola výklad kulturního kontextu historických událostí 2. pol. 19. století. Těžištěm práce je kapitola druhá, v níž je blíže představena osoba Nguyễn Thuậta a jeho *Deník*. Závěr práce je věnován hypotézám týkajícím se důvodů, které vedly Nguyễn Thuậta k sepsání *Deníku*. Na tuto část navazuje analýza výpovědních hodnot deníku, jejichž znalost napomáhá hlubšímu pochopení vývoji čínsko-vietnamských vztahů.

Klíčová slova: Nguyen Thuat, Ruan Shu, dynastie Nguyen, Wang Jin riji, čínsko-vietnamské vztahy, yanxing lu, deník, youji, sino-francouzská válka

ABSTRACT

This thesis deals with Vietnamese scholar Nguyễn Thuật and his *Diary of Journey to Tiānjīn* (*Wǎng Jīn rìjì* 往津日記; hereinafter *the Diary*), which contains records of the journey of the Vietnamese diplomatic envoy to China in 1883. The aim is to identify the informative values of *the Diary* as well as Nguyễn Thuật's perception of China from a political and cultural standpoint by analyzing the content of *the Diary*. The first chapter provides cultural context of historical events during the second half of the 19th century. The following chapter is the main chapter where Nguyễn Thuật and his *Diary* are elaborated on. The thesis concludes with hypotheses of Nguyễn Thuật's intentions to write his *Diary* and assessment of informative values and thus opens the way to deeper comprehension of the historical development of Sino-Vietnamese relations.

Keywords: Nguyen Thuat, Ruan Shu, Nguyen dynasty, Wang Jin riji, China-Vietnam relations, yanxing lu, diary, youji, Sino-French War

Obsah

Seznam použitých zkratek.....	8
Úvod.....	9
Charakterizace pramenů	13
Sekundární literatura	17
1. Historický kontext.....	20
1. 1. Počátky francouzského pronikání do Vietnamu	21
1. 2. Vytvoření kolonie Kočičína roku 1867.....	23
1. 3. Obsazování dalších území do roku 1874	25
1. 4. Předehra k sino-francouzské válce	28
1. 5. Sino-francouzská válka	31
1. 6. Tributární systém	34
2. Nguyễn Thuật a <i>Deník z cesty do Tiānjīnu</i>	38
2. 1. Životopis Nguyễn Thuậta.....	38
2. 2. Fenomén „záznamy z putování do Pekingu“	41
2. 3. Obsah <i>Deníku</i>	45
2. 3. 1. Trasa cesty a důležité události.....	46
2. 3. 2. Navštívená místa	51
2. 3. 3. Setkání s učenci	56
2. 3. 4. Pozoruhodné věci	62
2. 3. 5. Osobní pocity a reflexe	67
Závěr	70
Účel sepsání <i>Deníku</i>	70
Výpovědní hodnota <i>Deníku</i>	72
Seznam použité literatury.....	75

Seznam použitých zkratek

čín.	čínsky
ČOPS	Čínská obchodní paroplavební společnost
fr.	francouzsky
viet.	vietnamsky
<i>Deník</i>	<i>Deník z cesty do Tiānjīnu</i>
<i>Záznamy z jednání</i>	<i>Záznamy z jednání mezi Čínou, Francií a Vietnamem</i>

Úvod

V současné době je vztah mezi Čínou a Vietnamem kvůli územním sporům velmi napjatý a panuje v něm nepřátelská atmosféra. Tomu odpovídá i interpretace vzájemného historického vztahu v soudobé vietnamské historiografii. Podle ní se Vietnamci již velmi krátce po prvních kontaktech s Číňany ve 3. století př. n. l. semknuli jako jeden národ, aby mohli čelit jejich agresivní expanzivní politice. I když nedokázali zabránit severnímu sousedovi, aby území Vietnamu anektoval, během téměř tisíciletého období nadvlády pevné jádro jednotného národního vzdoru dokázalo přežít a v dobách politické nestability v Číně jasně dávalo najevo svoji stálou existenci velkými povstáními. V roce 938 semínko vzdoru dokázalo konečně vyklíčit a vietnamský lid se vymanil z područí čínské nadvlády. Od té doby až do konce 19. století sice po formální stránce Vietnam zůstal vazalským státem Číny, avšak tento stav je interpretován jako pragmatický přístup v nastavení vztahu s mocnějším sousedem (ĐÀO 2011, HUỲNH 2011). Dle interpretace mnoha dnešních badatelů (včetně západních, např. TAYLOR 1983) se Vietnamci po celou dobu nadvlády Číny a pak i po získání nezávislosti vždy silně kulturně a nacionálně vymezovali vůči čínskému státu a snažili se prosadit původní vietnamskou kulturu. Americký vietnamista Liam Kelley z University of Hawai'i at Manoa ovšem s touto interpretací nesouhlasí zcela. Podává vysvětlení, že tento výklad historického vztahu mezi oběma národy byl ve skutečnosti zformován až v důsledku událostí v druhé polovině 19. století (2005: 9–10). Hlubší poznání intelektuálního podhoubí tohoto období je tudíž velmi důležité pro komplexní porozumění vzájemného vztahu obyvatel Číny a Vietnamu v minulosti a může hrát významnou roli i při zvažování tohoto vztahu v době současné a budoucí.

Důležitou roli ve vývoji událostí v zemích východní a jihovýchodní Asie na konci 19. století hrálo počínání západních zemí, jež do této oblasti začaly v intenzivnější míře pronikat během 17. a 18. století. Koloniální záměry těchto zemí měly za příčinu rozpad tradičního vztahu mezi Čínou a Vietnamem, který byl od dob prvních doložených kontaktů mezi obyvateli obou zemí vymezen pravidly tributárního systému (*cháogōng tǐzhì* 朝贡体制).¹ Poslední tributární poselstvo k čínskému dvoru bylo vietnamským panovníkem vysláno v roce 1881. Vedl jej muž jménem Nguyễn Thuật 阮述 (1842–1911).² Tento vysoce postavený úředník byl do Číny vyslán znovu v roce 1882.³ Tentokrát bylo posláním diplomatické delegace, jíž byl součástí, oficiálně požádat čínského panovníka o vojenskou pomoc proti nedávné francouzské vojenské expanzi na vietnamském území.

O této misi není v moderní přehledové literatuře dějin Vietnamu a Číny pojednáno vůbec (např. CHAPUIS 2000, TAYLOR 2013, HSU 1980) či pouze okrajově (HLAVATÁ 2008). Příčinou je pravděpodobně nezdar ve splnění hlavního cíle mise a z toho plynoucí její nevýznamnost pro další vývoj historických událostí. Ve vietnamských i čínských dobových pramenech je ovšem možné o této misi nalézt opakované záznamy,⁴ tudíž se nejednalo o zcela bezvýznamnou událost. Nguyễn Thuật si na této cestě vedl osobní deník psaný klasickou čínštinou (*wényán* 文言), jak bylo mezi vietnamskými vzdělanci té doby zvykem, jehož rukopis se dochoval a byl v roce 1980 publikován pod názvem *Wǎng Jīn rìjì* 往津日記 (*Deník z cesty do Tiānjīnu*; dále pouze jako *Deník*). Kromě francouzského sinologa Paula Demiévilla, který stál

¹ Blíže k tributárnímu systému viz podkapitola 1. 6.

² O životě Nguyễn Thuэта je podrobněji pojednáno v kapitole 2. 1.

³ Na cestu vyrazil až v začátku roku 1883, viz podkapitola 2. 3. 1.

⁴ O pramenech, ze kterých cituje editor Chén Jīnghé, viz níže.

na počátku procesu vzniku moderního vydání *Deníku*, se tomuto dílu mezi badateli na západě zatím nedostalo zasloužené pozornosti. V Asii je situace o něco lepší. Primárně by se dalo předpokládat, že nejvíce prací o *Deníku* vzešlo z per vietnamských badatelů, avšak prozatím byly publikovány pouze dvě monografie (navíc od jednoho autora – Nguyễn Quyết Thắng), které se zabývají celkovým dílem Nguyễn Thuậta s důrazem na jeho díla básnická, která představují největší část jeho literárního odkazu. Podobně jako literát Fàn Chéngdà 范成大 z doby vlády dynastie Sòng 宋 (1127–1279), o němž bude ještě dále řeč (viz podkapitola 2. 2.), i Nguyễn Thuậtu je ceněn více jako básník než jako autor cestovního deníku. Prozatím se *Deníku* nejčastěji věnovali čínsky píšící badatelé. Ti promýšlí hodnotu Nguyễn Thuậtova *Deníku* především z hlediska přínosu pro další poznání historických událostí této doby (viz níže).

Ve své publikaci *Beyond the Bronze Pillars: Envoy Poetry and the Sino-Vietnamese Relationship* na základě analýzy básní členů vietnamských poselstev směřujících do Číny L. Kelley (2005) předkládá inovativní názor na politicko-kulturní vztahy mezi Čínou a Vietnamem v období od 16. do 19. století. Vyvrací názor, že se obyvatelé dnešního Vietnamu, aspoň co se týče členů elitní společenské vrstvy literátů a úředníků, v tomto období snažili vůči Číně kulturně vymezovat a že hlavní motivací pro jejich podřízení se čínskému tributárnímu systému byla snaha vyhnout se vojenské invazi. Ukazuje naopak, že členové vietnamské elity ve svých básních, složených během služebních cest k čínskému dvoru, vyjadřují silný pocit sounáležitosti vietnamské kultury se světem čínského kulturního vlivu.

V předkládané diplomové práci se na základě analýzy povahy a obsahu *Deníku* pokusím charakterizovat jeho výpovědní hodnotu a obsah včetně

vztahu Nguyễn Thuậta k Číně v rovině politické a kulturní. K tomu, abych mohl dosáhnout tohoto cíle, je potřeba nalézt odpovědi na následující otázky: Za jakým účelem autor napsal své dílo? Co je možné vyčíst o osobě autora a jeho myšlenkách při této diplomatické misi? Jaký byl postoj autora vůči Číně a čínské kultuře? Za předpokladu, že je interpretace L. Kelleyho přesnější než doposud převažující tradiční náhled popsany výše, je možné se domnívat, že podobný postoj bude patrný i v prozaickém díle dalšího člena stejné společenské vrstvy – Nguyễn Thuậta. V *Deníku* nebyly zaznamenány pouze formální náležitosti zahrnující trasu a události ke každému dni cesty, ale též autorovy postřehy, dojmy a pocity. Domnívám se tedy, že kromě hodnoty díla jako pramene pro popis novověkých dějin zemí Dálného východu⁵ mohou záznamy v *Deníku* odhalit mnohé i o samotném autorovi a potažmo o vietnamské společnosti. Tyto informace následně umožní dosáhnout komplexnějšího pochopení vzájemného vnímání obyvatel Číny a Vietnamu v bouřlivém a přelomovém období druhé poloviny 19. století.

Tato práce je rozdělena do čtyř částí. Úvod kromě uvedení do tématu a vytyčení cílů práce poskytuje také základní informace o *Deníku*, především okolnosti vzniku a popis jeho struktury; dále pak charakterizaci vybraných důležitých titulů sekundární literatury. V kapitole 1 je pojednáno o relevantních politických událostech v Číně a ve Vietnamu, jež jsou nezbytné pro komplexní vnímání záznamů v *Deníku*. Důraz je mj. kladen na pochopení okolností vzniku diplomatické cesty, na níž postupně vznikl Nguyễn Thuậtvův rukopis. Jedná se zejména o sino-francouzskou válku (srpen 1884–

⁵ Jak již poprvé popsal Chén Sānjǐng 陳三井 ve svém článku *Ruǎn Shù Wǎng Jīn rìjì: zài jìndài shǐ yánjiū shàng de jiàzhí* 阮述《往津日記》：在近代史研究上的價值 (1990). Viz níže v této kapitole.

duben 1885).⁶ Těžiště práce spočívá v kapitole 2, která je pro přehlednost rozdělená do tří podkapitol. V první podkapitole je podrobněji představen autor Nguyễn Thuật. Druhá podkapitola obsahuje charakterizaci formálního a žánrového zařazení *Deníku*, která umožňuje analýzu jejího obsahu ve třetí podkapitole. V Závěru jsou na základě provedeného rozboru díla předloženy odpovědi na otázky vytyčené v Úvodu této práce.

Deník byl napsán v klasické čínštině, proto text v něm obsažený vyniká úsporností vyjadřování a jeho interpretace je úzce vázaná na ne vždy plně dostupný biografický, historický a kulturní kontext. Považuji za dobré zmínit, že byť jsem při analýze *Deníku* usiloval o maximálně objektivní přístup, nemohl jsem se vyvarovat jisté míry subjektivity.

Vzhledem k době vzniku pramene, který je jádrem této práce, budu po celou dobu uvádět čínské znaky v nezjednodušené podobě, a to zpravidla při prvním výskytu daného slova. Výslovnost čínských slov zaznamenávám v mezinárodně užívaném přepise *pīnyīn* 拼音 včetně tónových značek. Veškerou diakritiku uvádím též u vietnamských slov, neboť z hlediska významového tvoří jejich nedílnou součást při zápisu v abecedě *chữ quốc ngữ*. U zažitých místních názvů budu primárně užívat jejich zavedenou formu (např. Šanghaj, Kanton, Saigon, Vietnam).

Charakterizace pramenů

Ve své práci pracuji s doposud jediným knižním vydáním původního rukopisu Nguyễn Thuậtova *Deníku*. Informace o spleťtém osudu jeho vzniku lze načerpat především v Předmluvě editora (NGUYỄN 1980: 1–15) od

⁶ Čín. *Zhōngfǎ zhànzhēng* 中法戰爭, viet. Chiến tranh Pháp-Thanh, fr. Guerre franco-chinoise.

taiwanského badatele jménem Chén Jīnghé 陳荊和 (1917–1995). Je možné se dozvědět, že Nguyễn Thuậtvův původní rukopis byl objeven Paulem Demiévilem (1894–1979) v hanojských archívech v první polovině 20. století.⁷ Tento francouzský sinolog poté v roce 1966 odhalil existenci textu čínskému badateli Ráo Zōngyíovi 饒宗頤⁸ (*1907) s prosbou, aby jej připravil ke knižnímu vydání. Ráo Zōngyí rukopis pročetl a srovnal některé relevantní události se záznamy z *Deníku o dobrovolném vstupu do armády* (Qǐngyīng rìjì 請纓日記)⁹ od qingského generála Táng Jǐngsōnga 唐景崧 (1841–1903), který vznikl v reakci na události související s francouzskou intervencí ve Vietnamu v druhé polovině 19. století. Své poznatky sepsal do článku, který následně zaslal do Paříže P. Demiévillovi, jenž byl jeho prací nadšen a rozhodl se jej přeložit do francouzštiny.¹⁰ Dokončení editačních prací pro kritické vydání *Deníku* bylo ovšem nakonec svěřeno Chén Jīnghéovi. Tento taiwanský odborník na vietnamské dějiny na 7. ročníku konference asijských historiků v Bangkoku roku 1977 přednesl příspěvek, ve kterém odbornou veřejnost seznámil s existencí Nguyễn Thuậtova díla. Poté Chén Jīnghé započal s prací na rukopisu, jejímž výsledkem je vydání *Deníku* v hongkongském nakladatelství Zhōngwén dàxué chūbǎnshè 中文大學出版社 v roce 1980.

Moderní vydání *Deníku* o celkovém počtu devadesáti tří stran je rozděleno do čtyř částí. První dvě tvoří Předmluva editora (*Dàixù* 代序) a

⁷ Chén Sānjǐng 陳三井 (*1937) ve svém článku uvádí, že to bylo okolo roku 1939 (1990: 231).

⁸ Jeho jméno je často též přepisováno jako Jao Tsung-I.

⁹ Jedná se o dílo, ve kterém jsou zaznamenány zážitky Táng Jǐngsōnga z cesty do Vietnamu, když se po vypuknutí sino-francouzské války dobrovolně zapojil do bojů na čínské straně. Táng Jǐngsōng před tímto konfliktem na příkaz qingského dvora navštívil Vietnam, aby zmapoval situaci mezi vietnamským dvorem a Francií. Později doprovázel Nguyễn Thuậta na cestě z Vietnamu do Tiānjīnu.

¹⁰ O této a další práci Ráo Zōngyía P. Demiévile pojednal ve svém článku *Travaux de M. Jao Tsong-yi, membre de l'École française d'Extrême-Orient. Année 1974* z roku 1976 (viz DEMIÉVILLE 1976), ve kterém zmiňuje, že pracuje na překladu zmíněného Ráo Zōngyíova článku.

úvodní kapitola Vysvětlení (*Jiěshuō* 解說) od editora Chén Jīnghé. Třetí kapitolu, nesoucí název *Nguyễn Thuật: Deník z cesty do Tiānjīnu*, tvoří Předmluva k původnímu *Nguyễn Thuậtovu* rukopisu (*Ruǎn Héting xiānsheng Wǎng Jīn rìjì xù* 阮荷亭先生《往津日記》序), pod níž je podepsán autor vystupující pod pseudonymem Stařec Vi Dǎ (*Vi Dǎ lǎo nhān* 葦野老人),¹¹ samotný deníkový zápis, poznámkový aparát a přílohy Vybraná paralelní dvojverší (*Zhāi lù liánjù* 摘錄聯句) a Záznamy z písemných rozhovorů (*Bītán suílù* 筆談隨錄). Poslední částí je Doslov (*Ruǎn Héting Wǎng Jīn rìjì chāoběn bá* 阮荷亭《往津日記》鈔本跋), jenž tvoří zmíněný Ráo Zōngyǐův článek.

V Předmluvě editora je pojednáno o okolnostech vzniku moderního vydání *Deníku*. Kapitola Vysvětlení popisuje ve dvou podkapitolách relevantní historické události v říši dynastie *Nguyễn* a události předcházející vzniku *Nguyễn Thuậtovy* diplomatické cesty s odkazem na dobové prameny.

Vi Dǎova Předmluva datovaná ke dni 1. srpna 1887 podává stručné představení obsahu původního rukopisu deníku. Autor se vyjadřuje o *Nguyễn Thuậtově* díle velmi pochvalným tónem. Literární kvality textu přirovnává ke kvalitám spisů *Záznamy z uchopení otěží* (*Lǎnpèi lù* 攬轡錄) a *Záznamy z osedlání legendárního ptáka luána* (*Cān luán lù* 駢鸞錄)¹² slavného čínského autora prozaického žánru „záznamů z cest“ (*yóujì* 遊記)¹³ jménem Fàn Chéngdá 范成大 (1126–1193). V literatuře zemí spadajících do sféry čínského kulturního vlivu jsou díla tohoto autora považována za exemplární případy zmíněného žánru (HARGETT 1989: 2). Vi Dǎ dále vyzdvihuje detailnost

¹¹ Jedná se o pseudonym jedenáctého syna císaře dynastie *Nguyễn Minh Mạng* 明命 (1791–1841). Vlastním jménem *Nguyễn Miên Trinh* 阮綿賓 (1820–1897), více známý pod titulem král z Tuy Lý 綏理王, proslul jako znamenitý literát a básník (NGUYỄN 1980: 67).

¹² J. Harget nabízí překlad *Register of Grasping the Carriage Reins*, resp. *Register of Mounting a Simurgh* (blíže k významu těchto názvů viz 1989: 99–102).

¹³ Anglicky „travel records“ (HARGETT 1989: 2).

popisných pasáží Nguyễn Thuậtova *Deníku* včetně atmosféry celé cesty, kterou díky autorově popisu „jako bychom měli přímo před očima“ (NGUYỄN 1980: 17).

V Doslovu Ráo Zōngyí v krátkosti opět píše o osudu moderního vydání, obsahu a důležitosti Nguyễn Thuậtova textu jako historického pramene. Poukazuje též na elegantní styl, promyšlenou výstavbu textu a vysokou kvalitu psaného jazyka (NGUYỄN 1980: 89). Ráo Zōngyí při obdržení rukopisu Nguyễn Thuậtova deníku od P. Demiévilla zamýšlel využít původní text jako pramene pro poznání literárních schopností vietnamských učenců a k prostudování vzájemných vztahů mezi čínskými a vietnamskými vzdělanci v oblasti literatury (NGUYỄN 1980: 92). Přání P. Demiévilla zpracovat rukopis ke knižnímu vydání Ráo Zōngyí sice nenaplnil, avšak své poznatky sepsal do článku, který se stal Doslovem k pozdějšímu prvnímu modernímu vydání *Deníku*.

Hlavní část *Deníku* zabírá samotný deníkový záznam, jenž je psán v klasické čínštině. Text je uspořádán chronologicky a jednotlivé úseky textu jsou vždy přiřazeny konkrétnímu datu. Původní Nguyễn Thuậtovo datování, které v přeložených citacích ponechávám, je uváděno tradičním způsobem dle lunárně-solárního kalendáře na základě roku vietnamské panovnické éry.¹⁴ Editor Chén Jīnghé pro lepší časovou orientaci zaznamenal nad jednotlivé dny příslušné datum dle gregoriánského kalendáře. Dále text opatřil moderní čínskou interpunkcí a poznámkovým aparátem, ve kterém porovnává autorovy záznamy s jinými dobovými prameny. Účelem je podat dodatečné vysvětlení či upozornit na informační nesrovnalosti. Z nejčastěji citovaných pramenů lze jmenovat například: *Deník o dobrovolném vstupu do armády*,

¹⁴ Převážně se jedná o panovnickou éru Tỵ Đứс 嗣德 (1848–1883).

Záznamy z jednání mezi Čínou, Francií a Vietnamem (*Zhōng Fǎ Yuènnán jiāoshè dàng* 中法越南交涉檔),¹⁵ *Pravdivé záznamy z Đại Namu – hlavní část* (*Đại Nam thực lục chính biên* 大南寔錄正編)¹⁶ a *Sjednocené záznamy z Đại Namu* (*Đại Nam nhất thống chí* 大南一統志).¹⁷ Záznamy k jednotlivým dnům byly napsány písmem o dvou velikostech. Menšími znaky Nguyễn Thuật k hlavnímu záznamu daného dne připisuje marginální či doplňující informace. Součástí původního rukopisu byla i vybraná paralelní dvojverší (podkapitola Vybraná paralelní dvojverší), která si vyměnili členové poselstva s čínskými literáty, a přeepsané vybrané záznamy rozhovorů z osobních setkání s nimi (podkapitola Záznamy z písemných rozhovorů).

Sekundární literatura

Ve své práci jsem využil odborné články čínsky píšících autorů Chén Sānjīng 陳三井 (1990) *Nguyễn Thuật Deník z cesty do Tiānjīnu: význam pro výzkum novověké historie* (*Ruǎn Shù Wǎng Jīn rìjì: zài jìndài shǐ yánjiū shàng de jiàzhí* 阮述《往津日記》：在近代史研究上的價值) a Wáng Zhìqiáng 王志强 (2010) *Deník z cesty do Tiānjīnu ze souboru vietnamských spisů psaných čínskými znaky a zhodnocení jeho významu jako historického pramene* (*Yuènnán Hàn jí Wǎng Jīn rìjì jí qí shǐliào jiàzhí píngjiè* 越南汉籍《往津日记》及其史料价值评介), které představují jediné dostupné publikace, jejichž ústředním tématem je výhradně

¹⁵ Srov. fr. překlad názvu tohoto pramene v „Předmluvě editora“: *Document concernant les relations diplomatiques entre la Chine et la France au sujet du Vietnam* (NGUYỄN 1980: I–II). Ze spisu vydaného Institutem pro výzkum moderních dějin při Akademii Sinica (*Zhōngyāng yánjiūyuàn Jìndàishǐ yánjiūsuǒ* 中央研究院近代史研究所) editor často cituje záznamy rozhovorů, o kterých se Nguyễn Thuật v *Deníku* pouze letmo zmínil. Dále pouze jako *Záznamy z jednání*.

¹⁶ Kronika dynastie Nguyễn 阮 (1802–1945).

¹⁷ Jedná se o spis zahrnující záznamy o zeměpise Vietnamu a vojenských kampaní císařského dvora.

Deník. Pokud je mi známo, Chén Sānjǐng publikoval shrnutí obsahu a zhodnocení moderního vydání *Deníku* jako první. Jak již napovídá název jeho článku z roku 1990, dle Chén Sānjǐnga spočívá význam Nguyễn Thuậta díla především v tom, že jako historický pramen *Deník* poskytuje nové informace o dané době, což umožňuje nahlížet na dobové události v novém světle (1990: 242–243). Podobného názoru je i Wáng Zhìqiáng, který navíc zmiňuje ještě přínos *Deníku* jako pramene bohatého na informace o Čínské obchodní paroplavební společnosti (viz níže v podkapitole 2. 3.) a přidává též postřeh, že *Deník* je doklad o v té době proměňujícím se vztahu mezi vietnamským a čínským dvorem (2010: 72). Ve své analýze беру závěry těchto autorů v potaz, avšak na rozdíl od nich se zaměřuji více na osobu samotného Nguyễn Thuậta v souvislosti s *Deníkem* a nahlížím na *Deník* jako na dílo poskytující přímé svědectví, které je pramenem umožňující jiný náhled na vývoj čínsko-vietnamských vztahů.

Při seznamování čtenáře s historickými souvislostmi v kapitole 1 vycházím u vietnamských dějin především z poměrně nové publikace *A History of the Vietnamese* od amerického vietnamisty Keitha W. Taylora z Cornell University (2013). Informace získané z jeho výkladu porovnávám a doplňuji z děl dalších západních badatelů píšících o podobných tématech. Za všechny je možné zmínit monografii *The Last Emperors of Vietnam: From Tu Duc to Bao Dai* od amerického historika Oscara Chapuise (2000). O díla vietnamských badatelů se opírám v menší míře, neboť i u předních osobností na poli historiografie Vietnamu je stále přítomna tendence k nekritickému a jednostrannému ideologicky zatíženému výkladu. Relevantní informace k čínským dějinám čerpám předně z *The Cambridge History of China Volume 11 Late Ch'ing, 1800–1911, Part 2* (FAIRBANK, LIU a TWICHETT 1980).

Při charakterizaci tributárního systému čerpám především z prací J. K. Fairbanka a S. Y. Tênga (1960), D. C. Kanga (2010) a Insun Yu (2009). Publikace J. K. Fairbanka a S. Y. Tênga je již staršího data, avšak nadále platí za autoritativní dílo na téma čínského tributárního systému a mnoho novějších publikací z ní stále čerpá (viz např. KANG 2010; YU 2009; LI 2002); zároveň její součástí byl i slovníček názvů oficiálních dokumentů a zpráv, který mi byl velmi nápomocný při čtení *Deníku*.

Publikace *On the Road in Twelfth Century China – The Travel Diaries of Fan Chengda (1126–1193)* z pera Jamese Hargetta (1989) podává podrobný přehled vývoje žánru „záznamů z cest“ od počátku vzniku až do období pozdního císařství. Na tomto základě jsou pak analyzovány cestovní deníky songského literáta Fàn Chéngdà, přičemž součástí práce jsou i úplné překlady nejen děl tohoto učenice, ale i dalších spisů tohoto žánru. J. Hargettova publikace byla pro tuto práci zásadně přínosná při charakterizaci *Deníku* po stránce formální a žánrové.

Již výše zmíněná a popsaná monografie vietnamisty Liama Kelleyho (2005) mi byla velkou inspirací při volbě přístupu ke zpracování *Deníku*. Obzvláště pak v ní obsažený inovativní názor na čínsko-vietnamské kulturní vztahy posloužil jako zajímavý úhel pohledu na Nguyễn Thuậtovo dílo, jakož i na autora samotného.

1. Historický kontext

K pochopení účelu Nguyễn Thuậovy cesty a obsahu sdělení v jeho *Deníku* je nutné mít povědomí o důležitých politických událostech autorovy doby. Nguyễn Thuật žil za vlády poslední císařské dynastie Nguyễn 阮 (1802–1945),¹⁸ jejíž říše se nacházela na území dnešní Vietnamské socialistické republiky.¹⁹ Panovníkům Vietnamu se podařilo v roce 938 vymanit z téměř tisícileté čínské nadvlády. Poté navázali v rámci tributárního systému vazalské vztahy s čínským císařem, kterému sice formálně zůstali podřízeni, avšak fakticky vládli své říši nezávisle na Číně. I po nástupu dynastie Nguyễn roku 1802, kdy se jim podařilo potlačit povstání Tây Sơn 西山,²⁰ zůstal tento vztah mezi oběma říšemi nezměněn.²¹

Sedm let po Nguyễn Thuậově narození nastoupil na trůn císař²² Tự Đức 嗣德²³ (vládl 1847–1883). Byl to právě tento panovník, na jehož příkaz se uskutečnila Nguyễn Thuậova mise do Tiānjīnu 天津 roku 1883 (NGUYỄN 1980:

¹⁸ Data vlády panovníků dynastie Nguyễn uvádím dle K. Taylora (2013).

¹⁹ Pro státní útvary na území dnešního Vietnamu existovala v různých dobách různá označení – An Nam 安南 (Zklidněný jih), Đại Việt 大越 (Velký Viet), Nam Quốc 南國 (Jižní říše), Đại Nam 大南 (Velký jih) a jiná (KELLY 2005: 25). Dynastie Nguyễn po převzetí moci nazvala svou novou říši Việt Nam (o vzniku názvu viz WOODSIDE 1988: 120–121 a YU 2009: 87–88). V roce 1838 nguyenský dvůr vyhlásil nový název Đại Nam (TAYLOR 2013: 429), který jako oficiální název říše platil až do roku 1945. Z důvodu přehlednosti budu pro říši dynastie Nguyễn i nadále užívat název Vietnam (dle současného pravopisu vietnamštiny Việt Nam), pro říši dynastie Qīng 清 (1644–1911) pak název Čína. Jsem si přitom vědom nepřenosnosti těchto označení, neboť striktně vzato se jedná o pojmenování státních útvarů, které vznikly až po zániku obou zmiňovaných říší.

²⁰ Jedná se o největší rolnické povstání v dějinách Vietnamu (YU 2009: 86).

²¹ Blíže o ustanovení tributárního vztahu mezi qingským a nguyenským dvorem viz YU 2009: 86–89.

²² Vietnamští hodnostáři pro označení svého panovníka užívali běžně označení císař (*huángdì* 皇上), (viz např. NGUYỄN 1980: 31). V čínských pramenech jsou ovšem vietnamští panovníci označováni titulem král (*wáng* 王). Jelikož od 10. století vietnamský panovník fakticky vládl v mnoha ohledech nezávisle na čínském dvoru, budu pro jeho označení užívat označení císař.

²³ Pro potřeby této práce budu uvádět u vietnamských a čínských panovníků jména, pod kterými jsou nejvíce známi. Většinou se bude jednat o názvy jejich vládnoucí éry.

1). Cílem poselstva bylo požádat qingský dvůr²⁴ (1644–1911) o pomoc proti koloniálním záměrům Francie, které se v intenzivnější míře projevíly po První opiové válce (1839–1842).²⁵ Na základě mírové dohody uzavřené s Qīngy získali Britové obchodní výhody a dominanci v čínských mořských přístavech. O dekádu později po vítězství v anglo-barmské válce (1852–1853) Britové dále obsadili jižní území Barmy. To vyvolalo ve Francouzích obavu, že se Britům časem podaří získat přístup do Číny i z jihozápadu, což by pro Francii znamenalo další nevýhodu v rámci soupeření o získání nových kolonií. Proto ve snaze zvýšit svůj vliv vyslala Francie do jihovýchodní Asie lodě. V této oblasti francouzští velitelé zjistili, že Vietnam zůstal jedním z posledních území s přístupem k moři, které ještě nebylo kolonizováno některou z evropských mocností. Dalším záměrem Francouzů bylo si plavbou proti proudu Rudé řeky²⁶ v severním Vietnamu zajistit přístup do čínské jihozápadní provincie Yúnnán 雲南 (HLAVATÁ 2008: 116, TAYLOR 2013: 456). Záminkou pro postup francouzského loďstva se staly perzekuce křesťanských misionářů a domorodých konvertitů nguyenským dvorem.

1. 1. Počátky francouzského pronikání do Vietnamu

Vojenské působení Francouzů ve Vietnamu v 2. polovině 19. století je úzce spjato s činností západních misionářů v Asii, kteří začali přicházet na území dnešního Vietnamu v 17. století (TAYLOR 2013: 287–288, TARLING 2008:

²⁴ Čín. Qīngcháo 清朝, viet. Triều Thanh či Nhà Thanh.

²⁵ V této válce proti sobě stály dynastie Qīng a Velká Británie. Výsledkem byla porážka Qīngů a podepsání mírové smlouvy v Nánjingu.

²⁶ Viet. Hồng Hà či Sông Hồng.

534).²⁷ Těm se na začátku podařilo získat přízeň místních panovníků. Přijetí křesťanských kněží na vietnamském území umožnilo rozšíření obchodu se západními zeměmi, což představovalo vítaný zdroj financí a exotického zboží pro elitní společenskou vrstvu v Evropě. Misionáři se proto neváhali obracet také na francouzskou šlechtu s prosbou o finanční podporu ve věcech spjatých s misijní činností. Jejich snaha zaznamenala úspěch, neboť šlechta věřila, že úspěšné náboženské „dobyť“ Vietnamu Francii přinese další obchodní příležitosti.

Křesťanství bylo po dlouhou dobu poměrně dobře přijímáno. K významnějšímu odmítnutí došlo až za doby vlády císaře Minh Mạnga 明命 (1820–1840), s jehož vládou jsou spojovány perzekuce misionářů a domorodých křesťanských konvertitů. Oficiální důvody vedoucí k protikřesťanské politice se odvolávaly na konfuciánské tradice, mezi jejíž základní hodnoty patřila synovská oddanost a lojalita vůči panovníkovi. Byť konfuciánství explicitně neodmítá jiná náboženství, víra v jediného Boha znamenala odmítnutí kultu předků, což bylo ve společnosti vnímáno jako jeden z nejtěžších prohřešků. Vietnamští konvertité byli často zcela oddáni evropskému misionáři, čímž byla podryvána autorita místních panovníků (HLAVATÁ 2008: 79). K. Taylor ovšem spatřuje v represích, namířených vůči všemu, co souviselo s křesťanstvím, spíše obavy nguyenského dvora z kolonizátorských záměrů Evropanů (TAYLOR 2013: 444).

²⁷ Mezi nejvýznamnější z nich patřil Alexander de Rhodes (1593–1660) (životní data dle TAYLOR 2013: 275). Jméno tohoto jezuitského misionáře je spojováno s počátky abecedy *chữ quốc ngữ*, pomocí které je v současné době vietnamština zapisována (SLAVICKÁ 2008: 20–24).

1. 2. Vytvoření kolonie Kočincína roku 1867

I za pozdější vlády císaře Tjü Ťuca dvůr v hlavním městě Huě nadále upoutával nežádoucí pozornost Francouzů svojí striktně nepřátelskou politikou vůči křesťanství. Ve 40. letech 19. století se ve Vietnamu odehrály první vojenské střety mezi Francií a nguyenským dvorem, ve kterých se ukázala neschopnost Nguyěňů efektivně čelit francouzskému loďstvu. Roku 1857 francouzský panovník Napoleon III. (vládl 1852–1870) pověřil komisi složenou ze zástupců námořnictva a ministerstev zahraničí, zemědělství, obchodu a veřejných prací, aby prostudovala a navrhla další kroky v přístupu vůči Vietnamu. Ve svém hlášení komise doporučila pokračovat ve snaze angažovat se na území ovládaném Nguyěňy za účelem dosažení tří zásadních cílů. Prvním a nejdůležitějším z nich byla naléhavá potřeba držet krok s ostatními evropskými mocnostmi v rámci koloniálního působení na asijském kontinentu. Druhý cíl měl charakter ekonomický – dlouhé vietnamské pobřeží skýtal mnoho přístavů, ze kterých bylo možné snadno odvážet důležité lokální suroviny, jako například bavlnu, hedvábí, cukr a kávu. Třetím cílem byla ochrana misionářů a křesťanských konvertitů, na což bylo nahlíženo jako na morální argument pro francouzské angažování se v tomto regionu (TAYLOR 2013: 447–448). Napoleon III. tento návrh schválil a následujícího roku 1858 dorazilo do přístavu Đà Nãng 沱灤 (čín. Tuóráng), ležícího ve středním Vietnamu nedaleko Huě, hlavního města dynastie Nguyěň, velké francouzské loďstvo. Po vypuknutí bojů Vietnamci prohrávali na pobřeží a na moři. Francouzští velitelé zas neměli dostatek mužů pro získání převahy dále ve vnitrozemí. Přímé dobytí císařského sídla v Huě tedy bylo prozatím nemyslitelné. Pozornost Francouzů se tudíž přesunula do jižního Vietnamu na město Saigon, které se jim roku 1859 podařilo obsadit.

Vláda císaře Tỵ Đức se vyznačovala neschopností praktickým způsobem řešit aktuální vojensko-politické problémy. Neúspěch vietnamského vojska při konfrontaci s francouzským loďstvem panovník přičítal nedostatečné disciplinovanosti svých podřízených. Ze začátku si vůbec nepřipouštěl další možné příčiny, jako byla například technická zaostalost výzbroje a výstroje vlastního vojska. Teprve po několika měsících konfliktu došel k realističtějším závěrům. Přesto řešení situace stále přenechával na svých úřednících (TAYLOR 2013: 449).

Významnou roli v následujícím dění hrála situace v deltě Rudé řeky, kde sídlili příznivci předchozí dynastie Lê 黎 (1428–1788), kterou dynastie Nguyễn před svým nástupem svrhla, a existovala zde také široká základna vietnamských křesťanských konvertitů. V 50. a 60. letech 19. století proběhla na severu Vietnamu četná povstání vedená potomky rodu Lê,²⁸ kteří si dělali nárok na císařský trůn. Vzhledem k neklidným poměrům císař Tỵ Đức seznal, že by bylo marné bojovat na obou koncích země současně, a v červnu 1862 přistoupil k podepsání Saigonské dohody.²⁹ Nguyenský dvůr se v ní zavázal zrušit protikřesťanská opatření, zaplatit reparace za škody způsobené francouzskému vojsku a postoupit tři jižní provincie Biên Hoà, Gia Định a Định Tường (HLAVATÁ 2008: 115). Uzavření mírové smlouvy s Francouzi umožnilo Tỵ Đúrcovi soustředit vojenské síly na sever a zklidnit tamější situaci.

Jelikož se ale nehodlal lehce smířit se ztrátou území na jihu, na jaře 1863 vyslal císař Tỵ Đức poselstvo do Paříže za účelem pokusit se změnit Saigonskou smlouvu. Členům delegace se ovšem nepodařilo přesvědčit

²⁸ Např. povstání zorganizované literátem Cao Bá Quát 高伯適 (1809–1855) v roce 1854, který jednal ve jménu jednoho z potomků předchozí dynastie Lê.

²⁹ Někdy nazývána též První saigonská smlouva (čín. Rénxū héyuē 壬戌和約, viet. Hòa ước Nhâm Tuất).

Napoleona III., aby výměnou za štědré obchodní a finanční koncese navrátil nguyenskému dvoru postoupené provincie. Do roku 1867 se Francouzům podařilo ovládnout i zbylé provincie na jihu Vietnamu Vĩnh Long, An Giang a Hà Tiên a v témže roce zde byla zřízena kolonie Kočincína,³⁰ kterou spravoval francouzský guvernér. Obratným manévrováním a za využití letitého antagonismu mezi vietnamskými, khmerskými a siamskými vládci dosáhli Francouzi toho, že král Norodom (vládl 1860–1904)³¹ souhlasil s francouzskou svrchovaností nad khmerskou říší (NOŽINA 2007: 161).³² Spolu s kolonií Kočincína tak byl v roce 1867 vyhlášen i protektorát Kambodža (TAYLOR 2013: 455–454), čímž došlo k rozšíření sféry působnosti Francie v jihovýchodní Asii. Podobný osud čekal i střední a severní Vietnam.

1. 3. Obsazování dalších území do roku 1874

V 60. a 70. letech 19. století panovala v severním Vietnamu komplikovaná a nejasná situace. Formálně tuto oblast spravoval nguyenský dvůr, avšak prakticky měl pevně pod kontrolou pouze okolí Hanoje a oblast podél Rudé řeky směrem na jihovýchod k Tonkinskému zálivu. V horách na severozápadě měli základnu příznivci předchozí dynastie Lê a několik skupin potulných armád, které sem prchly po potlačení Taipingského povstání³³ (1850–1864). Nejproslulejší z nich byla Armáda černé vlajky,³⁴ již velel čínský

³⁰ Čín. Nánqí 南圻, viet. Nam kỳ.

³¹ Data vlády dle NOŽINA 2007: 341.

³² Více o politických událostech na území dnešní Kambodži v souvislosti s francouzským kolonialismem viz NOŽINA 2007: 159-167.

³³ Čín. Tàipíng Tiānguó 太平天國.

³⁴ Čín. Hēiqí jūn 黑旗軍, viet. Quân cờ đen.

vojevůdce Liú Yǒngfú 劉永福 (1837–1917).³⁵ Tyto skupiny hájily své obchodní zájmy a byly ochotné uzavřít různá spojení, pokud z nich mohly v tomto směru profitovat.

V roce 1872 do oblasti delty Rudé řeky přijel jistý francouzský obchodník a dobrodruh jménem Jean Dupuis (1829–1912), který napomohl francouzské vládě k pozdějšímu ovládnutí severní části Vietnamu. Dupuis, motivován vlastními obchodními záměry, se rozhodl prozkoumat další možnosti přístupových cest do Číny. Na konci roku 1872 uskutečnil bez souhlasu nguyenského dvora plavbu proti proudu Rudé řeky s cílem dostat se do provincie Yúnnán. Poté, co byl dvůr v hlavním městě Hué o tomto podniku zpraven, dostali úředníci v Hanoji příkaz nezasahovat, neboť se císař Tỵ Đức obával možné odvety francouzské vlády. Raději se rozhodl situaci vyřešit oficiální cestou a vyslal poselstvo do Saigonu s žádostí, aby francouzské úřady aféru vyřídily. Tehdejší guvernér Kočincíny Marie Jules Dupré (1813–1881) v souladu s aktuální politikou pařížské vlády nevyvolávat v této části světa další konflikty, neboť Francie byla v Evropě zaměstnána neklidným vývojem na domácí i zahraniční politické scéně, vyslal zprávu Dupuisovi, aby se Vietnamcům vzdal. Dupuisovi se však následně podařilo Duprého přesvědčit o nutnosti co nejdříve ovládnout tuto přístupovou trasu do Číny, jinak se to dřív či později podaří jiným evropským mocnostem. Dupré se tedy rozhodl Dupuisse finančně podpořit, ale zároveň v říjnu 1873 vyslal námořního důstojníka Josepha François Garniera (1839–1873) s úkolem situaci uklidnit.

³⁵ Viet. Lưu Vĩnh Phũc. Pro více informací o Armádě černé vlajky viz např. publikace *Black Flags in Vietnam: The Story of a Chinese Intervention* (MCALEAVY 1968) a *Popular Movements and Secret Societies in China, 1840–1950* (CHESNEAUX 1972).

Garnier byl ovšem horlivý zastánce dalšího rozšíření francouzského vlivu ve Vietnamu (TAYLOR 2013: 456–457), a tak po svém příjezdu vyvolal konflikt s místním velitelem jménem Nguyễn Tri Phương 阮知方 (1800–1873), kterého se Garnierovi podařilo v bitvě u Hanoje porazit.³⁶ Nguyenský generál Hoàng Tá Viêm 黃佐炎 (1820–1909)³⁷ využil svých dobrých vztahů s čínským velitelem potulného vojska Liú Yǒngfú a požádal jej o pomoc proti Francouzům.³⁸ Čínský velitel následně ze západu přitáhl se svojí Armádou černé vlajky k Hanoji. Když byl Garnier o této skutečnosti zpraven, unáhleně se rozhodl provést protiútok, načež padl do léčky a byl zabit. Ze Saigonu pak byl vyslán Paul Louis Felix Philastre (1837–1902), aby definitivně ukončil konflikt v povodí Rudé řeky. Jelikož Philastre velmi obdivoval vietnamskou kulturu (HLAVATÁ 2008: 117), a zároveň zastával kritický postoj vůči francouzskému expanzionismu v regionu, po svém příjezdu ihned vydal rozkazy ke stažení francouzských jednotek a zajistil obnovení pořádku pod správou vietnamských úředníků.

Císař Tỵ Đức chtěl co nejdříve ukončit konflikt na severu země, tudíž přistoupil následujícího roku 1874 k podepsání spojenecké dohody s Francií.³⁹ Oficiálně tím byly uznány podmínky Saigonské smlouvy z roku 1862. Nově byl nguyenský dvůr přinucen otevřít několik přístavů na severu země mezinárodnímu obchodu, povolit ustanovení francouzské konzulární mise v Hanoji a zavázat se, že od nyní podřídí svoji zahraniční politiku francouzskému vedení (ĐÀO 2011: 524, HLAVATÁ 2008: 117). Francouzská

³⁶ Nguyễn Tri Phương byl v bitvě zraněn a svým zraněním následně podlehl (HUỠNH 2011: 1017).

³⁷ Známy též pod jménem Hoàng Kế Viêm 黃繼炎 (HUỠNH 2011).

³⁸ Liú Yǒngfú zůstal spojencem nguyenského dvora i v pozdějších bojích proti rebelským armádám pod vedením jiných čínských velitelů (TAYLOR 2013: 455).

³⁹ Tzv. Druhá saigonská smlouva (čín. Jiǎxū héyuē 甲戌和約, viet. Hòa ước Giáp Tuất).

vláda si tímto posledním bodem zamýšlela připravit půdu pro anexi zbylého území nguyenské říše, které bylo později rozděleno do protektorátů Tonkin⁴⁰ a Annam.⁴¹

1. 4. Předehra k sino-francouzské válce

Podepsání Saigonské smlouvy z roku 1874 Francie interpretovala jako ukončení vazalského vztahu Vietnamu vůči Qīngům. Nguyenský dvůr ovšem v následujících letech nadále vysílal poselstva na pravidelné tributární mise do Číny⁴² a při konfliktech s potulnými čínskými jednotkami na svých severních hranicích nadále žádali Nguyěnové primárně o pomoc qingský dvůr. Pokračování v této praxi Francouzi považovali za porušení nedávno uzavřené dohody (TAYLOR 2013: 460). Dále se obávali, že absenci pevné vlády Nguyěňů v severním Vietnamu časem využijí rebelské armády z Číny či jiné evropské mocnosti k získání převahy v této oblasti. Příznivcům další expanze francouzského vlivu ve Vietnamu se tudíž časem podařilo vládu v Paříži získat na svou stranu a v březnu roku 1882 byl do Hanoje vyslán kapitán Henri Laurent Rivière (1827–1883), aby se zmocnil oblasti severního Vietnamu (CHAPUIS 2000: 63). Krátce po svém příjezdu se mu podařilo obsadit Hanoj, správní centrum Tonkinu. Vietnamští velitelé opět požádali čínského velitele Armády černé vlajky Liú Yōngfúa o pomoc. Ten v květnu 1883 přitáhl se svojí

⁴⁰ Jedná se o pojmenování oblasti severního Vietnamu od dnešní provincie Ninh Bình dále na sever k hranicím s Čínou. Název vznikl zkomolením starého sino-vietnamského názvu pro Hanoj – Đông Kinh 東京 (TAYLOR 2013: 470).

⁴¹ Odvozeno od čínského názvu pro Vietnam Ānnán 安南 (Zklidněný jih) pocházející z doby dynastie Táng 唐 (618–907). Za dynastie Nguyěň bylo takto označováno území středního Vietnamu s centrem ve městě Huế.

⁴² Poslední mise, kterou vedl právě Nguyěň Thuât, proběhla v roce 1881 (NGUYỄN 1980: 7).

armádou k Hanoji a snažil se vylákat Rivièra ven z Hanoje. Francouzský velitel se nechal vyprovokovat, provedl zbrklý výpad z opevněné citadely v Hanoji, padl do pasti a následně byl v boji zabit. Zpráva o Rivièrově smrti podnítila francouzskou vládu k ráznějšímu jednání a v létě roku 1883 dorazily do severního Vietnamu další francouzské posily.

Císař Tỵ Đức též v prosinci 1882 vyslal po moři poselstvo pod vedením ministra trestů (*xíngbù shàngshū* 刑部尚書) Phạm Thận Duật 范慎通 (1825–1885) do Tiānjīnu s úkolem požádat qingský dvůr o vojenskou pomoc proti Francii. Ve funkci zástupce jej doprovázel Nguyễn Thuật, zástupce ministra státní správy (*libù yòushìláng* 吏部右侍郎) (NGUYỄN 1990: 7). Postoj qingského dvora k situaci v jižní části říše nebyl jednotný. Byli zde zastánci zdrženlivějšího postoje, v jejichž čele stál Lǐ Hóngzhāng 李鴻章 (1823–1901), významný generál qingské armády a místokrál provincie Zhílì 直隸, jenž prosazoval spíše řešení diplomatickou cestou. Opačné stanovisko zastávali členové vládní kliky Puristů (*Qīngliú dǎng* 清流黨), kteří potenciální vojenský střet s Francií zlehčovali. Dále se obávali, že jako důsledek smířlivé politiky bude Francie časem zvyšovat své požadavky.⁴³ Qīngové tudíž váhali. Na jedné straně jim pravidla tributárního vztahu s Vietnamem velela bránit svého poddaného, ovšem na druhou stranu se obávali v neklidné době vést otevřenou válku s přední západní velmocí (HSU 1980: 99). Qingský dvůr se namísto rozpoutání vojenského konfliktu rozhodl raději vyjednávat a navrhl francouzské vládě společnou správu nad Annamem a Tonkinem. Tuto

⁴³ Mezi významné zastánce rázného vypořádání se s počínáním Francouzů patřil také 曾紀澤 Zēng Jìzé (1839–1890), jeden z prvních čínských velvyslanců v Paříži a nejstarší syn Zēng Guófāna 曾國藩 (1811–1872).

nabídku ovšem Francie odmítla a vyslala do severního Vietnamu další vojáky (HSU 1980: 100).

V reakci na tuto skutečnost se Qīngové uchýlili k neoficiální podpoře činnosti Liú Yǒngfúovy Armády černé vlajky v severním Vietnamu a na pomoc v boji proti Francouzům mu vyslali část vojenské posádky z provincie Guǎngxī 廣西 na pomoc v boji proti Francouzům. Francouzi však postupně získali převahu a podařilo se jim Liú Yǒngfúa zatlačit zpět do horských oblastí na hranicích s provincií Yúnnán. Po porážkách v severním Vietnamu se Qīngové obávali, že by se boje mohly přesunout i na vlastní území jejich říše a začali tudíž s Francouzi vyjednávat. Výsledkem bylo podepsání Tianjinské smlouvy⁴⁴ v květnu 1884, ve které se Čína zavázala uznat všechny minulé i budoucí smlouvy mezi nguyenským dvorem a Francií a stáhnout své vojsko ze severního Vietnamu. Francie mj. slíbila, že nebude požadovat válečné reparace a nebude vojensky postupovat dále na čínské území (HSU 1980: 100). Lǐ Hóngzhāng v Tianjinské smlouvě též přislíbil, že qingský dvůr stáhne svá vojska z vietnamského území, avšak konkrétní datum stažení bylo se zástupcem francouzské strany F. Fournierem dohodnuto pouze ústně (CHAPUIS 2000: 68). Obsah této smlouvy vyvolal vlnu nevole mezi Puristy, kteří reagovali podáním četných stížností císaři. Vlivem nastalé situace se k čínskému císařskému dvoru zpráva o dohodnutém termínu stažení vojska z vietnamského území nedostala včas. Když v červnu 1884 Francouzi vyslali své vojáky, aby zajistili pohraniční oblast s Čínou, narazili u vesnice Bắc Lê na čínské vojsko, které zde stále drželo své pozice. Na francouzskou výzvu, aby se stáhli za čínsko-vietnamské hranice, čínští velitelé oponovali, že neobdrželi

⁴⁴ Také známá jako smlouva Li-Fournier dle jmen jejích signatářů – Lǐ Hóngzhāng za qingský dvůr a François-Ernest Fournier za Francii.

žádné příkazy k opuštění svých pozic. Francouzi reagovali časovým ultimátem pro stažení vojska, které Číňané odmítli dodržet, což následně vedlo k vypuknutí ozbrojeného konfliktu mezi oběma stranami, jenž vešlo do dějin dle francouzské interpretace jako léčka u Báč Lê (ELLEMAN 2001: 88). B. Elleman též píše, že příčinou vypuknutí otevřeného konfliktu mezi Čínou a Francií bylo nedorozumění při vymezování termínu stažení čínských vojsk, jako důvod udává následující vysvětlení: Francouzská strana interpretovala podepsání Tianjinské dohody jako souhlas qingského dvora s okamžitou evakuací svého vojska. Oproti tomu Číňané vycházeli z článku 5 zmíněné smlouvy, ve které se uvádí, že obě strany za tři měsíce od podepsání první mírové dohody uzavřou ještě další smlouvu, v níž bude blíže specifikován vztah qingského dvora vůči Vietnamu, a vyložili si situaci tak, že do podepsání finální smlouvy mohou ponechat svá vojska na původních pozicích (2001: 91). Vlivem této události časem došlo k obnovení bojů a vypuknutí sino-francouzské války.

1. 5. Sino-francouzská válka

Jako odplatu za události u Báč Lê rozhodlo francouzské velení o útoku na čínský ostrov Táiwān 臺灣. Místní vojenské posádce se podařilo úspěšně ubránit, avšak mnohem hůře si vedlo čínské námořnictvo. Čína již od 70. let 19. století započala reformu svého námořnictva, avšak její loďstvo se stále nemohlo měřit s francouzskou flotilou. Kroky vedoucí k modernizaci čínské námořní flotily se mohly uskutečnit z velké části zásluhou Lǐ Hóngzhānga. Naneštěstí qingský dvůr ze svého rozpočtu nevyhradil na celý projekt

dostatek peněz a reforma čínského námořnictva nebyla zcela úspěšně završena (ELLEMAN 2001: 86).⁴⁵ Na vodě měli Francouzi kromě technické a početní převahy lodí také lepší velení a zanedlouho byla značná část jižní císařské flotily včetně nově postavené loděnice ve Fúzhōu 福州 na pobřeží provincie Fújiàn 福建 naproti Táiwānu zcela zničena. Dalším z faktorů, proč qingský dvůr nedokázal s účinností využít své nově modernizované loďstvo, byl nedostatek kvalifikované obsluhy těchto lodí. Na začátku 70. let 19. století byl na jihu Číny ve Fúzhōu vybudován přístav pro moderní výcvik námořníků pod vedením západních expertů. Ke konci 70. let se ovšem centrum výcviku přesunulo do Tiānjīnu v severní Číně a s ním odešlo i mnoho úspěšných absolventů fuzhouského výcvikového programu (ELLEMAN 2001: 87). Francouzskému admirálovi Amédée Courbetovi (1827–1885) se podařilo vytvořit a udržet námořní blokádu severně od ostrova Táiwān, kterou se Qīngům nepodařilo prolomit. Důvodem neúspěchu částečně byla i nevole Lǐ Hóngzhānga vyslat na pomoc nejmodernější čínské lodě ze severní flotily, neboť se obával, že poté, co se tyto lodě vzdálí na jih, nad nimi ztratí kontrolu. Též nezanedbatelným faktorem, který hrál v prospěch námořních operací Francie u jižních břehů Číny, byla absence centralizovaného velení jednotlivých flotil čínského námořnictva na severu a na jihu země (ELLEMAN 2001: 87). Qingský dvůr v návaznosti na napadení svého území u jihovýchodního pobřeží oficiálně vyhlásil v srpnu roku 1884 Francii válku.

Na začátku roku 1885 proniklo čínské vojsko na území severního Vietnamu, ovšem ani zde se Qīngům příliš nedařilo. V místním podnebí čínské vojáky trápily tropické nemoci a špatné zásobování. Francouzi sice měli převahu v oblasti výcviku vojáků a velení, avšak v bitvách většinou čelili

⁴⁵ Blíže k modernizaci čínského námořnictva v letech 1870–1883 viz ELLEMAN 2001: 85–87.

čínské početní převaze, tudíž vítězství byla na obou stranách střídavá. Na jaře roku 1885 začala mírová jednání, která v červnu téhož roku vyústila v podepsání mírové smlouvy založené na Tianjinské dohodě z května 1884. Qingský dvůr výměnou za stažení francouzských vojsk z Táiwānu uznal všechny smlouvy podepsané mezi Francií a vietnamským dvorem v Hué, zejména pak dohodu o vytvoření protektorátu Tonkin. V následujících letech byly také otevřeny další přístavy při jihovýchodním pobřeží Číny francouzskému obchodu. V roce 1887 byla území v jihovýchodní Asii pod kontrolou Francie spojena do unijního útvaru nazvaném Francouzská Indočína.⁴⁶

Po smrti císaře Tụ Đúca v červenci 1883 na nguyenském dvoře vypukly mezi jeho členy zákulisní boje o moc a na trůně se v rychlém sledu střídali synovci a další příbuzní zesnulého panovníka.⁴⁷ Francouzi využili nejednotné vlády Nguyễnů a v červnu 1884 si vynutili podepsání Smlouvy z Hué, zvanou též Patenôtreova smlouva (dle jejího autora jménem Jules Patenôtre des Noyers (1845–1925)). Již v srpnu 1883 se Francii podařilo donutit nguyenský dvůr podepsat Harmandovu smlouvu, která byla pojmenována dle svého strůjce François-Jules Harmanda (1845–1921) a nazývána též jako Smlouva z Hué. Tato dohoda ovšem byla i mnohými politiky v Paříži považována za příliš radikální, neboť podle ní Francii v době neutěšené politické situace s Čínou náhle připadlo ke spravování příliš velké území říše Nguyễnů. Z tohoto důvodu nebyla pařížskou vládou nikdy ratifikována (TAYLOR 2013: 475). Nejvýznamnějším bodem Patenôtreova smlouvy bylo ustanovení protektorátu

⁴⁶ Francouzská Indočína (čín. *Fǎshǔ Yīndùzhīnà* 法属印度支那, viet. Liên bang Đông Dương) zahrnovala kolonii Kočínčína a protektoráty Kambodža, Laos, Annam a Tokin.

⁴⁷ Pro detailnější informace viz např. CHAPUIS 2000: 15–30.

Tonkin na severu Vietnamu, který bude spravován místními úředníky, avšak za dohledu Francouzů. Území mezi Tonkinem a Kočincínou bylo pojmenováno jako království Annam⁴⁸ a zůstalo pod správou dynastie Nguyễn. Jako hranice s Tonkinem, resp. Kočincínou, byla stanovena severní hranice provincie Thanh Hoá, resp. jižní hranice provincie Bình Thuận (TAYLOR 2013: 475). Za účelem ujištění se, že tentokrát obě zúčastněné strany jasně pochopí, že přijetím této dohody se Vietnam zříká vazalského vztahu vůči Číně, si Francie vynutila, aby podepsání smlouvy doprovodilo roztavení zlaté a stříbrné pečetě, jež zakladatel dynastie Nguyễn císař Gia Long 嘉隆⁴⁹ (vládl 1802–1820) obdržel při své investituře od dynastie Qīng na znamení ustanovení vazalského vztahu (TAYLOR 2013: 475).

Přerušování vazalského vztahu mezi Vietnamem a Čínou předznamenalo rozpad i dalších podobných vztahů Číny s okolními státy,⁵⁰ které se rovněž tradičně řídily pravidly v rámci tributárního systému. Tento systém prakticky zastupoval diplomatický řád, kterým se okolní země při jednání s Čínou řídily. Kromě znalosti dobových událostí je při snaze hlubšího pochopení obsahu Nguyễn Thuậtova deníku též zapotřebí mít povědomí o způsobu fungování čínského tributárního systému.

1. 6. Tributární systém

V 19. století byly vztahy mezi jednotlivými zeměmi (*bāngjiāo* 邦交) v oblasti východní a jihovýchodní Asie upravovány zásadami v rámci

⁴⁸ Jako hranice s Tonkinem, resp. Kočincínou, byla stanovena severní hranice provincie Thanh Hoá, resp. jižní hranice provincie Bình Thuận (TAYLOR 2013: 475).

⁴⁹ Jedná se o název vládnoucí éry císaře Nguyễn Phúc Ánh.

⁵⁰ V roce 1886 Qīngové postoupili Barmu Velké Británii a v První sino-japonské válce (1894–1895) qingský dvůr ztratil kontrolu nad Koreou.

tributárního systému, který má počátky už v dobách prvních doložených dynastií na území dnešní Číny. Dle zmínek v díle *Sbírka obřadů velkých Míngů* (*Dàmíng jíli* 大明集禮) z roku 1370 byly tributární vztahy s okolními národy ustanoveny již ve starověku za dynastie Shāng 商 (1700–1045 př. n. l.) (FAIRBANK, TÈNG 1960: 114), ovšem institucionalizovány byly až za dynastie Míng 明 (1368–1644) (KANG 2010: 59). Ve své podstatě tributární systém upravoval diplomatické vztahy čínského dvora a okolních sousedů. Skrze formální a neformální pravidla umožňoval udržení stabilních vztahů s nimi. Čínský panovník byl všem ostatním vládcům nadřazený a v hierarchii tributárního systému zastával nejvyšší postavení. Tato nadřazenost však nebyla oproti očekávání založená na základě vojenské síly, nýbrž na myšlence kulturní převahy. Někteří badatelé ale zdůrazňují, že vojenská síla čínského dvora hrála svou nezanedbatelnou roli, neboť v dobách vojenského oslabení bylo obtížnější udržet tributární systém funkční (srov. YU 2009: 84–85).

Od doby dynastie Shāng lze pozorovat v čínském myšlení existenci představy o kulturní výlučnosti vůči všem příslušníkům „cizích“⁵¹ států. Na nejvyšší příčce čínského státního uspořádání stál císař, Syn Nebes (*tiānzǐ* 天子), který prostřednictvím mandátu Nebes (*tiānmìng* 天命) vládl celému známému i neznámému světu, souhrnně nazývaném podnebesí (*tiānxià* 天下). Za účelem obhájení si této proklamované skutečnosti před vlastním lidem bylo pro císaře důležité, aby jej i ostatní národy uznaly jako svého svrchovaného vládce. Toto tedy byla pro čínskou stranu nejdůležitější podmínka v tributárním systému. Nejvyšší formou uznání bylo vysílání pravidelných poselstev s tributem, který

⁵¹ Jedná se o překlad morfému *fān* 藩, který nese význam „plot, hranice, pohraničí“. Morfém je užíván např. ve slovech *fānguó* 藩国, *fānshǔ* 藩属 – obojí mající význam „vazalský stát“, *fānbāng* 藩邦 „cizí země, barbarský stát“. Slova s tímto morfémem označují země mimo Čínu; většinou se překládají pomocí přívlastku „cizí“ či „barbarský“ (FAIRBANK, TÈNG 1960: 109; srov. WILKINSON 2000: 724–725.)

zahrnoval nejrůznější lokální produkty, a členové poselstva byli povinni při styku s čínským úřednickým aparátem vykonávat předem přesně určené obřady. Jedno z nejvýraznějších gest uznání nadřazenosti Syna Nebes bylo vykonání rituálu tří pokleknutí a devíti pobití čelem o zem (*sānguì jiǔkòu lǐ* 三跪九叩禮) v jeho přítomnosti (FAIRBANK, TÈNG 1960: 110).⁵² Uplatněním tributárního systému bylo cizincům přiřazeno jejich místo v podnebesí a tím zůstal princip mandátu Nebes zachován. Avšak co bylo motivací pro nečínské národy, aby se byť jen formálně podřídily Synovi Nebes?

Již bylo zmíněno, že Číňané nezakládali svoji nadřazenost na vojenské síle, ale hlavně na míře vyspělosti své kultury. Jejich hlavním požadavkem bylo uznání této skutečnosti. Výměnou za tuto podmínku pak čínský dvůr poskytoval svým poddaným na oplátku mnoho výhod. Za prvé, nevměšoval se do domácích ani diplomatických záležitostí poddaného státu, a tudíž si cizí panovník mohl de facto spravovat stát dle svého uvážení. Za druhé, v rámci vykonávání tributární mise bylo dovoleno členům poselstva a jejímu doprovodu obchodovat s vlastním i čínským zbožím. Tento aspekt byl zejména z pohledu příslušníků kočovných kmenů klíčovým aspektem tributárního systému, neboť skrze obchod mohli obyvatelé stepí získávat čínské výrobky, které si sami nebyli schopni opatřit, jako bylo například hedvábí, zrcadla, jídelní nádobí a další náčiní. Čínský dvůr užíval povolení k výměnnému obchodu jako způsob odměny, aby u kočovníků udržoval zájem setrvat v podřízenosti (FAIRBANK, TÈNG 1960: 112). Za třetí, principy tributárního systému mohly být a byly uplatňovány i vazalskými státy mezi sebou. Hierarchie mezi nečínskými panovníky pak závisela na „míře

⁵² Veškeré formální předpisy týkající se vykonávání tributárních povinností byla sepsána do *Souhrnného zákoníku Velkých Qīngů* (*Dà Qīng huì diǎn* 大清會典) (viz LI 2002: 50).

barbarskosti“, která byla přímo úměrná tomu, jak moc si daný vládce a obyvatelé jeho země dokázali osvojit čínskou kulturu a čínský způsob života. Toto bylo ztělesňováno například dodržováním konfuciánských pravidel společenského chování a schopností používat čínské písmo (FAIRBANK, TÊNG 1960: 110). Za čtvrté, čínský panovník se zavázal poskytnout svému vazalovi v případě potřeby přímou vojenskou podporu. (KANG 2010: 54, 59; FAIRBANK, TÊNG 1960: 113; LI 2002: 49).

Tributární systém byl pevnou součástí představy fungování světa, kterou se Číňanům podařilo obyvatelům okolních států vštěpit. Je důležité zmínit, že tyto státy především vnímaly vazalství s Čínou jako formu dobrovolného spojení se silnějším sousedem, které přináší oboustranný prospěch a dává vazalskému státu pevné místo ve světovém řádu. Když v roce 1802 první panovník dynastie Nguyễn císař Gia Long sjednotil Vietnam, jeden z prvních kroků, které učinil, bylo vyslání poselstva k qingskému dvoru s žádostí o navázání tributárního vztahu, neboť přijetí od čínského panovníka znamenalo legitimizaci jeho moci na domácí politické scéně (YU 2009: 95). Právě povinnost čínského císařství vůči vazalskému státu byla příčinou, proč v roce 1882 nguyenský dvůr, kterému se nedařilo úspěšně čelit francouzskému obsazování severního Vietnamu v 80. letech 19. století, vyslal poselstvo v čele s ministrem Phạm Thận Duậtem a jeho zástupcem Nguyễn Thuậtem. Úkolem delegace bylo oficiálně zpravit Syna Nebes o ohrožení jeho vazalského státu a požádat o náležitou pomoc.

2. Nguyễn Thuật a *Deník z cesty do Tiānjīnu*

2. 1. Životopis Nguyễn Thuậta

Nguyễn Thuật, autor *Deníku z cesty do Tiānjīnu* (dále jen *Deník*), osobním jménem Hà Đình 荷停 se narodil 13. května 1842 ve středním Vietnamu v provincii Quảng Nam 廣南 v okrese Lễ Dương 醴陽⁵³ v rodině vzdělanců a státních úředníků.⁵⁴ Jeho otec Nguyễn Đạo 阮道 byl dle záznamů z vietnamských kronik⁵⁵ obdivován pro svoji výjimečnou mravní integritu a snahu prospět společnosti (WÁNG 2010: 72). Nguyễn Thuật v mládí proslul svojí vzdělaností a již v roce 1868, tj. ve věku dvaceti šesti let, uspěl u nejvyšších státních zkoušek, které mu otevřely cestu k nejvyšším úřadům.

Po jmenování do funkce zástupce ministra státní správy roku 1881 byl v témže roce vyslán, aby vedl tributární poselstvo ke dvoru dynastie Qīng (NGUYỄN 2005: 8; NGUYỄN 1980: 5–6). Z důvodu nepokojů na čínsko-vietnamských hranicích severně od Hanoje se delegace vrátila do hlavního města nguyenského dvora Huế až v roce 1882. Ke konci téhož roku císař Tỵ Đức k qīngskému dvoru vyslal zvláštní poselstvo pod vedením ministra trestů Phạm Thận Duậta,⁵⁶ aby projednalo napjatou situaci týkající se vztahů mezi Čínou, Francií a Vietnamem (NGUYỄN 1980: 7). Mezi další významné členy delegace, kromě autora *Deníku* Nguyễn Thuậta, který zastával funkci zástupce vedoucího poselstva, patřili člen Císařského poradního sboru Lê Đăng Trinh

⁵³ Dnešní městys Hà Lam, okres Thăng Bình, provincie Quảng Nam.

⁵⁴ Byl nejstarší z pěti synů. Jeho bratři Nguyễn Duật, Nguyễn Tấn, Nguyễn Suyễn a Nguyễn Sum také zastávali úřednické funkce na nguyenském dvoře (pro více informací viz NGUYỄN 2005: 8–9).

⁵⁵ Konkrétně se jedná o Đại Nam chính biên liệt truyện 大南正編列傳 (čín. *Dà nán zhèng biān lièzhuàn*) a Đại Nam Nhất Thống Chí 大南一統志 (čín. *Dà nán yītǒng zhì*) (NGUYỄN 1980: 5).

⁵⁶ V *Deníku* jej Nguyễn Thuật zmiňuje jeho zdvořilostním jménem Vọng Sơn 望山.

黎登貞, člen Vnitřního kabinetu Nguyễn Tịch 阮藉 a písař Đỗ Phú Túc 杜富肃 (NGUYỄN 1980: 19).

Záznamy z průběhu této cesty, zapsané Phạm Thận Duậtem a Nguyễn Thuậtem, byly zkompletovány do spisu nazvaného *Deník poselstva do Tiānjīnu* (*Wǎng shǐ Tiānjīn rìjì* 往使天津日記). Phạm Thận Duậtovi samotnému je připisováno ještě autorství spisu *Průběh cesty k Qīngům v prvním roce éry Jiànfú* (*Jiànfú yuánnián rú Qīng rìchéng* 建福元年如清日程), u něhož se dochoval původní rukopis (LIÚ 2005: 145). Wáng Zhìqiáng ve svém článku pojednává o odlišnostech mezi tímto dílem a Nguyễn Thuậtovým *Deníkem* (2012: 58–59). Hlavní rozdíly spočívají v počtu zaznamenaných dní a obsahu. V *Deníku* jsou navíc zaznamenány dny od 16. ledna do 28. ledna 1883, neboť Nguyễn Thuật byl před diplomatickou misí vyslán do provincie Guǎngzhōu 廣州 s jiným oficiálním posláním. O šestnáct dní později se v Kantonu sešel s Phạm Thận Duậtem a až pak se oba vydali na cestu do Tiānjīnu. V závěru je Nguyễn Thuậtův *Deník* naopak kratší, neboť po opětovném návratu na území Vietnamu v přístavu Thị Nại 施耐 Phạm Thận Duật onemocněl a Nguyễn Thuật byl vyslán napřed do hlavního města, které odtud bylo vzdálené ještě více než 350 kilometrů. Phạm Thận Duật zde ještě nějakou dobu setrval, a tudíž jeho dílo je delší o zápisy z těchto závěrečných dní. Z obsahového hlediska byl Nguyễn Thuậtův *Deník* na rozdíl od Phạm Thận Duậtova díla napsán pestřejším jazykem a obsahuje detailnější popisy a pasáže vyjadřující autorovy osobní pocity, což je pravděpodobně důvodem, proč upoutal větší pozornost a byl zpracován ke knižnímu vydání (WÁNG 2010: 59).

Nguyễn Thuật byl později po návratu z mise v Tiānjīnu povýšen do funkce rádce ministra války po pravici (*bìngbù yòucānzhi* 兵部右參知). Poté, co Francie po vítězství v sino-vietnamské válce roku 1885 fakticky ovládla

nguyenský dvůr, se Nguyễn Thuật přiklonil spíše ke spolupráci s Francouzi (NGUYỄN 1980: 13). Současný vietnamský badatel Nguyễn Quyết Thắng ve své monografii *Dílo Hà Đình Nguyễn Thuậta* u tohoto období Nguyễn Thuậtova života naopak zdůrazňuje, že Nguyễn Thuật ve skutečnosti zůstal věrný dynastii Nguyễn a až do konce života podporoval protifrancouzské hnutí (2005: 10). Před ukončením své úřednické kariéry v roce 1904 zastával ještě tyto významné funkce: vychovatel prince (*tàizǐ shǎobǎo* 太子少保), asistent nejvyššího sekretáře (*xiébàn dàxuéshì* 協辦大學士), ministr státní správy (*libù shàngshū* 吏部尚書) a vysoký hodnostář vojenského výboru (*jīmìyuàn dàchén* 機密院大臣) (NGUYỄN 1980: 14). Pak se vrátil do svého rodného kraje, kde působil nadále jako učitel. Dne 25. listopadu 1911 ve věku 69 let po nemoci zemřel (NGUYỄN 2005: 10).

Mimo Vietnam není Nguyễn Thuật příliš známý, avšak v rodné zemi je odborným publikem uznáván především jako vzdělaný literát, kaligraf a básník (NGUYỄN 2009: 12). Ve Vietnamu v dnešním městě Hà Lam, jež se nachází v Nguyễn Thuậtově rodném kraji, po něm byla v roce 2014 pojmenována ulice.⁵⁷ V roce 2015 byla dokonce uspořádána konference nazvaná „Hà Đình Nguyễn Thuật – slavná kulturní osobnost“ (*Hà Đình Nguyễn Thuật - Danh nhân văn hóa*), jejímž účelem bylo zhodnotit Nguyễn Thuậtvův život s ohledem na kulturní dědictví pro město Hà Lam (okres Thăng Bình, provincie Quảng Nam).⁵⁸ Doposud o něm vyšly ve vietnamštině dvě

⁵⁷ Viz Đường phố Đà Nẵng mang tên danh nhân: Nguyễn Thuật nhà văn hóa lớn xứ Quảng. *Công thông tin dịch vụ công*[online]. [cit. 2016-05-07]. Dostupné z: http://dichvucong.danang.gov.vn/DNICT_Webproject/appmanager/v1/home?_nfpb=true&_pageLabel=page_chitietdichvu&id=%2FWLP+Repository%2F606218.

⁵⁸ Viz Hà Đình Nguyễn Thuật, danh nhân văn hóa. *Báo Nhân Dân* [online]. Hanoj, 2015 [cit. 2016-05-07]. Dostupné z: <http://www.nhandan.org.vn/vanhua/nghe-doc-xem/item/27438602-ha-dinh-nguyen-thuat-danh-nhan-van-hoa.html>.

monografie od badatele Nguyễn Quyết Thắng – *Dílo Hà Đìnhe Nguyễn Thuậta* (*Hà Đìnhe Nguyễn Thuậta Tác Phẩm*) (2005) a *Žít hezky s Hà Đìnhem* (*Sống đẹp với Hà Đìnhe*) (2009), ve kterých je představena osobnost Nguyễn Thuậta a jeho dílo; dále se autor zaměřuje především na rozbor jeho básní. V následujících podkapitolách bude nejprve Nguyễn Thuậtu *Deník* charakterizován z hlediska žánrového, poté bude podrobně pojednáno o jeho obsahu.

2. 2. Fenomén „záznamy z putování do Pekingu“

Stařec Vi Dã, autor Předmluvy z roku 1887, přirovnává rukopis Nguyễn Thuậtova díla k deníkům *Záznamy z uchopení otěží* a *Záznamy z osedlání legendárního ptáka luána* od význačného songského literáta Fàn Chéngdà. James Hargett (1980: 1) v monografii *On the Road In Twelfth Century China – The Travel Diaries of Fan Chengda (1126–1193)* řadí Fàn Chéngdàovy deníky mezi ukázková díla žánru „záznamů z cest“ (*yóujì*). Teno žánr, dnes nazývaný „literatura záznamů z cest“ (*yóujì wénxué* 遊記文學), je literárními historiky vymezen čtyřmi charakteristikami: Za první, jedná se o osobní záznamy autora z cesty do bližších i vzdálených míst, kratšího i delšího trvání. Za druhé, díla tohoto žánru jsou psána deníkovou formou, přičemž jednotlivé zápisy jsou řazeny chronologicky. Za třetí, obsahují fakta zeměpisná (povrch, klima, vegetace, podobu navštívených míst...), historická (popis památek, měst, místních produktů...) a v některých případech i popis politické a sociální situace daných míst. Za čtvrté, jsou přítomny subjektivní názory a interpretace autora (NIENHAUSER 2003: 937). Dle J. Hargetta (1989: 2) čtvrtá charakteristika nejvíce odlišuje díla tohoto žánru od těch, které se řadí mezi „místní kroniky“ (*fāngzhì* 方志).

První dílo splňující kritéria žánru *yóujì* je možné nalézt až za dynastie Táng 唐 (618–907).⁵⁹ Jedná se o *Osm záznamů z cesty do prefektury Yǒng* (Yǒngzhōu bā yóujì 永州八游記) od Liǔ Zōngyuána 柳宗元 (773–819), z jejichž názvu vychází pojmenování tohoto žánru (NIENHAUSER 2003: 937). J. Hargett v rámci žánru *yóujì* dále vymezuje subžánr děl zvaných „cestovní deníky“,⁶⁰ pro něž je typický deníkový formát (1989: 2). Většina dochovaných čínských „cestovních deníků“ byla napsána členy elitní společenské vrstvy literátů a úředníků, kteří byli vysláni na pracovní cesty do míst vzdálených od jejich domova. V neposlední řadě je u nich také nápadná poměrně vysoká literární kvalita, která se nejvíce projevuje v popisných pasážích (HARGETT 1989: 3). Za první dílo tohoto subžánru bývá považován spis *Záznam příjezdu na jih* (Láinán lù 來南錄) pocházející z 9. století. Jeho autor Lǐ Áo 李翱 (772–841) v něm zaznamenal svoji služební cestu z Luòyángu 洛陽 do provincie Guǎngdōng 廣東, která se uskutečnila v roce 809. Vzhledem ke skutečnosti, že další podobné dílo – *Rodinné záznamy z roku Yǐyǒu v prefektuře Yí* (Yízhōu Yǐyǒu jiā chéng 宜州乙酉家乘) od Huáng Tíngjiāna 黃庭堅 (1045–1105) – vzniklo až v roce 1105, je možné označit nástup „cestovních deníků“ až za záležitost doby dynastie Severních Sòngů (960–1127).

Velké rozšíření žánru *yóujì* nastává až za Sòngů, přičemž J. Hargett (1989: 44) poskytuje následující důvody. Za prvé, se zlepšil stav cest a možnosti dopravy, což usnadnilo cestování. Za druhé, songští učenci měli obecně větší zájem zaznamenávat události, zážitky a věci, které na cestách spatřili. Za třetí, počet úředníků v této době mnohonásobně převyšoval počty v předchozích dobách, a většina z nich za svoji kariéru zastávala různé úřady

⁵⁹ Pro informace o zárodečných fázích vývoje žánru *yóujì* viz HARGETT 1989: 9–16.

⁶⁰ Anglicky „travel diaries“.

po celé zemi, takže se často stávalo, že byli vysíláni na daleké služební cesty. Z tohoto důvodu se také zvýšil počet děl žánru *yóujì*. „Cestovní deníky“ se pak nabízely jako obzvláště vhodná forma pro zápis zážitků z cest. Jeden z nich, Fàn Chéngdàovy *Záznamy z uchopení otěží* z roku 1170, je typickým příkladem tohoto subžánru, a stal se formálním vzorem pro všechny pozdější díla tohoto subžánru. Z této doby se dochoval také deník *Záznamy z doby ve službě* (*Yú yì zhì* 于役志),⁶¹ ve kterém slavný literát Ōuyáng Xiū 歐陽修 (1007–1072) líčí svou diplomatickou cestu ke dvoru dynastie Liáo 遼 (907–1125). Za dynastie Míng 明 (1368–1644) a Qīng popularita subžánru „cestovních deníků“ ještě více vzrostla. Za všechny lze jmenovat deníky Xú Hóngzǔa 徐紅祖 (1587–1641),⁶² které dle odhadem dohromady čítají přes 400 000 znaků (NIENHAUSER 2003: 937–938). Na základě výše popsaných charakteristik je možné Nguyễn Thuậtvův *Deník* s jistotou zařadit do subžánru „cestovních deníků“ žánru *yóujì*. Je tedy možné předpokládat, že *Deník* navazuje na tradici čínských „cestovních deníků“ a lze na něho nahlížet optikou děl *yóujì*.

U některých badatelů je možné se setkat se zařazením *Deníku* do ještě specifičtější kategorie „cestovních deníků“ – tzv. "záznamů z putování do Pekingů" (*yānxíng lù* 燕行錄 či *yānxíng jì* 燕行記). Jako *yānxíng lù* jsou označována prozaická díla napsaná členy delegací vazalských zemí, které byly vyslány do Číny s diplomatickým posláním (Qí 2012: 149). Praxe zaznamenávat v deníkové formě události z těchto cest byla rozšířená i v jiných zemích čínského kulturního vlivu. V současnosti se mezi nejvíce prozkoumaná díla spadající do kategorie *yānxíng lù* řadí spisy členů korejských delegací vysílaných k čínskému dvoru v období zhruba od konce 13. století do konce 19.

⁶¹ Anglicky Chronicle of Being in Service.

⁶² Známý též pod jménem Xú Xiákè 徐霞客.

století. Do dnešní doby se v Koreji dochovalo 568 děl tohoto žánru, a velké množství rukopisů těchto deníků bylo již publikováno. Nejranější dvoudílné dílo z roku 1960 se jmenuje *Antologie záznamů z putování do Pekingu* (*Yānxíng lù xuānjí* 燕行錄選集), nejnovější z roku 2008 nese název *Antologie záznamů z putování do Pekingu – doplnění* (*Yānxíng lù xuānjí bǔyí* 燕行錄選集·補遺)⁶³ (BAE 2009: 220–222).

Účely cest poselstev popsaných v korejských denících byly nejrůznějšího typu: poděkování (*xiè'ēn* 謝恩) nebo blahopřání (*jìnghè* 進賀), ohlášení úmrtí vlastního panovníka (*gàofù* 告訃), podání žádosti (*zòuqǐng* 奏請), předání tributu (*jìngōng* 進貢), obhajoba v situaci, kdy čínský dvůr vyjádřil nespokojenost s vazalem (*biànwū* 辯誣) aj. Tato díla byla částečně zapsána klasickou čínštinou ve znacích a částečně korejsky pomocí hláskového písma *hangul* (čín. *yànwén* 諺文). Spektrum jejich žánrů je poměrně široké, a v této kategorii je možné nalézt např. deníky, básně, náhodné zápisky či úřední hlášení. Autoři mohli být různí účastníci delegace od hlavního vedoucího po běžné členy družiny. Mezi nejslavnější autoři lze uvést jména Pak Či-wŏn 朴趾源 (1737–1805), I Tök-mu 李德懋 (1741–1793), Hong Tä-jong 洪大容 (1731–1783) či Ju Tük-kong 柳得恭 (1748–1807). Kromě trasy, podoby krajiny, identity členů delegace a událostí, které se odehrály během putování, popsali autoři těchto děl také soudobou politickou, ekonomickou, sociální a kulturní situaci v Číně. Obzvláště podrobně byly zaznamenány například informace o setkáních s význačnými osobami, zahraničních vztazích s vazaly čínského dvora, pohraničním obchodě, úřednických zkouškách či místních

⁶³ Obojí vyšlo pod záštitou korejské Sungkyunkwan University 成均館大學.

zvyklostech.⁶⁴ Výše uvedená rámcová charakteristika obsahu „cestovních deníků“ korejských autorů v zásadě platí též pro Nguyễn Thuậtvův *Deník*.

Liú Yùjùn 刘玉琚 ve své často citované dizertační práci (Např. WÁNG 2010, NGUYỄN 2015) *Bibliografická studie starých spisů psaných v čínských a jižních znacích* (*Yuènnán hàn nán gǔjí de wénxiànxué yánjiū* 越南汉喃古籍的文献学研究) píše, že v období mezi rokem 939, kdy skončila čínská nadvláda nad Vietnamem, do roku 1885, kdy Čína po prohrané sino-francouzské válce byla nucena ukončit vazalský vztah se svým jižním sousedem, členové vietnamských poselstev také na cestě do Číny psali deníky, které lze zařadit do kategorie *yānxíng lù*. Dodnes se zachovalo více než 10 děl (LIÚ 2005: 136), přičemž knižně doposud vyšel pouze Nguyễn Thuậtvův *Deník*.

2. 3. Obsah *Deníku*

Nguyễn Thuậtvův deník začíná dnem 16. ledna 1883 a končí 26. ledna 1884. Formou deníkového záznamu autor zapisuje trasu, průběh a různé události ze své diplomatické mise. Pravděpodobně by se dalo očekávat, že autor jednoznačně nejvíce pojednal o událostech, které se přímo týkaly účelu cesty jako je např. trasa, jednání na téma francouzské intervence ve Vietnamu, dojmy z nich atd. Tyto informace v deníku skutečně nalezneme, je však zajímavé, že vedle toho Nguyễn Thuậtvův na téměř stejně velkém prostoru zaznamenal i popis jiných událostí méně oficiálního rázu (setkání s učenci, výlety, prohlídka vojenského cvičení), popis navštívených míst včetně dojmů z nich a popis pozoruhodných věcí (vynálezy, lodě, lidé). Domnívám se, že s

⁶⁴ Viz *Yānxíng lù* 燕行錄. *Bǎidù* 百度 [online]. [cit. 2016-05-09]. Dostupné z: <http://baike.baidu.com/view/1365138.htm>.

přihlédnutím k této skutečnosti a díky další analýze obsahu *Deníku* uvedené níže bude možné předložit několik teorií ohledně záměrů, se kterými autor sepsal své dílo. Po obsahové stránce je možné záznamy rozdělit do 5 tematických okruhů: trasa cesty a důležité události, navštívená místa, setkání s učiteli, pozoruhodné věci a osobní pocity a reflexe.

2. 3. 1. Trasa cesty a důležité události

Deník především zachycuje den po dni trasu, po které poselstvo putovalo. Nguyễn Thuậtvův deník začíná zápisem ke dni 16. ledna 1883, který je datován tradičním způsobem dle aktuálního roku vládnoucí císařské éry:

„Osmého dne dvanáctého měsíce třicátého pátého roku éry Tỵ Đứс (...)" (NGUYỄN 1980: 19)

Dozvídáme se, že v den prvního zápisu byl autor již osm dní na cestě do provincie Guǎngdōng, kam byl původně vyslán s posláním kontaktovat ředitele kantonské pobočky Čínské obchodní paroplavební společnosti (Lúnchuán zhāoshāng jú 輪船招商局)⁶⁵ jménem Táng Tínggēng 唐廷庚 (1835–1896) za účelem navázání další spolupráce této společnosti s vietnamským dvorem. Od hlavního města Huě Nguyễn Thuậtvů vyrazil směrem na jih do Đà Nẵng, největšího přístavu ve středním Vietnamu, kam dorazil 21. ledna. Cestou se setkal s čínskými úředníky Táng Jǐngsōngem (1841–1903),⁶⁶ Mǎ Fùbì 馬復賁⁶⁷ a Zhōu Bǐnglínem 周炳麟,⁶⁸ se kterými pak společně 25. ledna

⁶⁵ Anglicky China Merchants' Steam Navigation Company. Český překlad dle LIŠČÁK 2008: 386. Dále pouze jako ČOPS.

⁶⁶ Zdvořilostním jménem Wēiqīng 薇卿, byl qingským dvorem vyslán, aby ve Vietnamu zmapoval situaci mezi nguyenským dvorem a Francouzi (NGUYỄN 1980: 19).

⁶⁷ Zdvořilostním jménem Tiěyá 鐵崖, zastával funkci zástupce Guǎngdōngského arzenálu (Guǎngdōng jīqì jú 廣東機器局), (IBID).

pokračovali do Hong Kongu. Od Đà Nẵngu dál pro přesun na delší vzdálenosti Nguyễn Thuật využíval už výhradně lodní dopravu. Do Hong Kongu připlul 31. ledna.⁶⁹ Zde pobyl téměř 14 dní, během kterých se setkal s místními úředníky a učenci. Nejpodrobněji autor popsal setkání s význačnou postavou raných snah o šíření povědomí o západním světě v Číně Wáng Tāem 王韜 (1828–1897).⁷⁰ 12. února Nguyễn Thuật odplul do provinční metropole Guǎngzhōu, kde během pobytu obdržel zprávu o svém novém posláním jet do Tiānjīnu jako zástupce vedoucího diplomatické delegace. Hlavní vedoucí Phạm Thận Duật do Guǎngzhōu dorazil o osm dní později. Před započítím cesty na sever se členové poselstva ještě 23. února zúčastnili prohlídky zdejšího arzenálu (*jīqìjú* 機器局). 1. března poselstvo vyplulo z Guǎngzhōu směrem do Šanghaje, kam dorazili o pět dní později 8. března. Při pětidenním pobytu v tomto městě autor do deníku zaznamenal především své dojmy z prohlídky města, přičemž podal i srovnání s dojmy z Hong Kongu. Do Tiānjīnu pak dopluli po dvoudenní plavbě lodí dne 17. března.

Druhý den po příjezdu vedoucí delegace Phạm Thận Duật onemocněl, a plánované setkání s nejvyšším sekretářem⁷¹ Lǐ Hóngzhāngem proto muselo být odloženo až na 24. března. Dle Nguyễn Thuậtova záznamu v deníku k tomuto dni a poznámek editora Chén Jīnghéa, který cituje obsah rozhovoru z jiného dobového pramene – *Záznamů z jednání* (NGUYỄN 1980: 69), byli vietnamští poslové Lǐ Hóngzhāngem pokáráni za rozhodnutí vietnamského

⁶⁸ Zdvořilostním jménem Zhúqīng 竹卿, spolu s Mǎ Fùbìm přijel do Vietnamu zjistit možnosti rozšíření pole působnosti ČOPS (NGUYỄN 1980: 7).

⁶⁹ Autorovi dojmy z měst viz níže v podkapitole 2. 3. 2.

⁷⁰ Podrobněji viz níže v podkapitole 2. 3. 3.

⁷¹ Lǐ Hóngzhāng je v deníku označován titulem *zhōngtáng* 中堂, což za dynastie Qīng bylo neoficiální označení pro funkci (čtyř) nejvyšších sekretářů *dà xuéshì* 大學士 (HUCKER 1988: 194), kteří řídili císařskou radu *nèigé* 內閣 (XU A OLIVOVÁ 2000: 71).

dvora uzavřít bez vědomí a souhlasu qingského dvora v letech 1862 a 1874 separátní dohodu s Francií.⁷² Dále se vietnamská strana dozvěděla, že v současné chvíli Francouzi odmítají s Čínou jednat o záležitostech týkající se Vietnamu, neboť se odkazují na smlouvy podepsané s nguyenským dvorem, tudíž je nutné vyčkat dalšího vývoje situace (tamtéž).

V následujících dnech členové delegace opakovaně píše dopisy hodnostářům v Tiānjīnu za účelem sjednat si s nimi další setkání, avšak bez úspěchu. 5. dubna se v telegrafní zprávě ze Šanghaje dozvídají, že francouzskému vojsku se 27. března podařilo obsadit severovietnamskou provincii Nam Định.⁷³ Nguyễn Thuật byl touto událostí velmi rozhořčen:

„(...) Když jsem se o tom doslechl, byl jsem nesmírně zarmoucený a rozhořčený. O těchto plánech [Francouzů] jsme [my] již [dopředu] věděli, [jen] doufám, že čínský dvůr tuto záležitost urychleně urovná. I když je [celá] situace ještě nejistá, konflikt již započal a v budoucnu není vyhnutí, že přijdou těžké časy. Jak svízelný je osud [naší] země!“ (NGUYỄN 1980: 32)

Následně se rozhodli vyslat zpět do Hong Kongu jednoho člena delegace, aby se pokusil zjistit více informací.

V dalších měsících členové poselstva čekali na další vývoj situace ve vyjednávání s Francouzi, přičemž v mezidobí se Nguyễn Thuật seznámil s místními úředníky a literáty.⁷⁴ Spolu s ostatními členy delegace absolvovali prohlídku telegrafní stanice patřící ČOPS, přijali pozvání na pozorování cvičení jednotek vybavených západními puškami (*yángqiāng duì cāoyǎn* 洋鎗隊操演) v přilehlém vojenském výcvikovém táboře a přihlíželi provinčním

⁷² Viz podkapitoly 1. 2. a 1. 3.

⁷³ Tato událost byla součástí vojenské výpravy Henriho Riviéra (viz podkapitola 1. 4.).

⁷⁴ Viz podkapitola 2. 3. 3.

zkouškám mladých adeptů na pozice vojenských hodnostářů (*wǔ tóngshēng* 武童生). 9. července se Lǐ Hóngzhāng navrátil z jednání s francouzským vyslancem Arthurem Tricou v Šanghaji. Nguyễn Thuậт mu vzápětí poslal zprávu s žádostí o setkání, avšak ten jej odmítl s vysvětlením, že z jednání s Francouzi zatím nevzešlo nic nového, tudíž další setkání by v současné chvíli bylo zbytečné.

24. července Nguyễn Thuậт těžce onemocněl a zápisy některých dnů v deníku vynechal. 14. srpna do Tiānjīnu přišla zpráva, že císař Tụ Đứс byl od poloviny dubna nemocný a 20. července 1883 své nemoci podlehl. Celou delegaci ovládl hluboký smutek. Když se čínští úředníci o tomto úmrtí doslechli, ihned jim poslali kondolenční dopisy. Dle záznamů v deníku se zbytek srpna nesl ve sklíčené atmosféře, neboť většina členů poselstva včetně Nguyễn Thuậта byla vyčerpaná z horka a vlhka.⁷⁵ 23. srpna dokonce jeden z členů delegace zemřel a byl pohřben v Tiānjīnu. Druhého dne se dozvěděli, že do přístavů ve středním Vietnamu přijely další francouzské lodě s cílem zvýšit nátlak na nguyenský dvůr, aby podepsal další nevýhodné smlouvy. S touto zprávou pocit zklamání vietnamských poslů vyvrcholil,⁷⁶ proto 31. srpna v dopise adresovaném nejvyššímu sekretáři Lǐ Hóngzhāngovi požádali o povolení k odjezdu domů s odůvodněním, že chtějí vykonat povinné truchlení po úmrtí panovníka. Lǐ Hóngzhāng se s nimi 4. září sešel a v rozhovoru vyjádřil soustrast nad současným stavem věcí. Žádost o návrat domů odsouhlasil, ovšem po delším jednání se vietnamská delegace rozhodla v Tiānjīnu ještě setrvat a vyčkat, zdali nedojde k obratu ve vývoji celé situace.

⁷⁵ V originále autor zmiňuje *shūshīzhèng* 暑濕癘, doslova choroba z vedra a vlhka (anglicky summerheat-damp illness) (NGUYỄN 1980: 46).

⁷⁶ Viz podkapitola 2. 3. 5. Osobní pocity a reflexe.

20. září se dozvěděli, že francouzský vyslanec Arthur Tricou přijel do Tiānjīnu jednat s čínskou stranou, avšak vietnamská strana k rozhovorům přizvána nebyla. K definitivnímu rozhodnutí již dále nečekat a vydat se nazpět do své země dospěli 11. listopadu, avšak další loď, která by je mohla odvést na jih, přijela do Tiānjīnu až ke konci měsíce. Mezitím se loučili se svými čínskými přáteli, pořizovali společné fotografie a dávali si navzájem dary na rozloučenou. 23. listopadu 1883 po zhruba osmiměsíčním pobytu v Tiānjīnu se v časných ranních hodinách vydali nazpět domů.

Zpáteční trasa se v hlavních bodech shodovala s cestou na sever. Z Tiānjīnu pluli opět do Šanghaje, kam dorazili 27. listopadu. Po příjezdu obdrželi informace, že ani jedna loď ČOPS nebude v nejbližší době mít volnou kapacitu pro převoz civilních pasažérů, a bude tudíž potřeba na další loď vyčkat několik dní. V Šanghaji se znovu setkali s Wáng Tāem, který je seznámil s významným japonským sinologem Sonem Toshitorou 曾根俊虎 (1847–1910).⁷⁷

Až 11. prosince mohli pokračovat v plavbě do Hong Kongu, kam dopluli o tři dny později. Krátce po příjezdu hlavní vedoucí delegace Phạm Thận Duật a někteří další členové znovu onemocněli. Při téměř měsíčním čekání na další loď se tu Nguyễn Thuật seznámil s Britem Williamem Mesnym, vojenským poradcem v provinciích Guìzhōu 貴州 a Yúnnán.⁷⁸ 22. prosince se k členům delegace dostala zpráva o nepokojích na vietnamském dvoře.⁷⁹

⁷⁷ Detaily viz podkapitola 2. 3. 3.

⁷⁸ Detaily viz podkapitola 2. 3. 3.

⁷⁹ Jednalo se o nástupnické boje mezi mocenskými klikami po smrti císaře Tỵ Đứca (detaily viz TAYLOR 2013: 474–475).

Na cestu z Hong Kongu vypluli 5. ledna 1884 a po třech dnech plavby dorazili do přístavu Thị Nại, který se nachází jižně od hlavního města Huế.⁸⁰ Jelikož se vedoucí delegace Phạm Thận Duật ještě zcela nezotavil, vyrazil Nguyễn Thuật k císařskému dvoru napřed. Cestou se zastavil v rodném kraji, aby navštívil hroby svých předků, a do hlavního města dorazil 22. ledna. O dva dny později podává hlášení novému císaři. Poslední zápis v deníku je datován ke dni 26. ledna 1884, kdy se dostavil do císařského paláce, aby vykonal smuteční ceremoniál k uctění zesnulého císaře, a poté se „nesmírně smutný s pláčem navrátil [domů]“ (NGUYỄN 1980: 64).

2. 3. 2. Navštívená místa

Cesta do Tiānjīnu nebyla autorova první cesta na území Číny. Již v roce 1881 měl příležitost ji v rámci tributární mise navštívit, ovšem trasy tributárních poselstev vietnamského dvora vždy vedly po souši, přičemž poselstvo zpravidla vstupovalo do Číny na hranicích jihočínské provincie Guǎngxī (FAIRBANK, TÊNG 1960: 169). Trasa diplomatické mise v roce 1883, jíž byl Nguyễn Thuật součástí, vedla naopak po moři, a členové delegace tak měli možnost vidět nová místa. Skrze autorovy dojmy zaznamenané v *Deníku* má dnešní čtenář jedinečnou možnost očima vysoce postaveného vietnamského vzdělance nahlédnout do velkých měst a na další místa v Číně na konci 19. století.

První místo, ke kterému autor ve svém *Deníku* podal podrobnější popis, je přístav Hǎikǒu 海口 na ostrově Hǎinán 海南, kam doplul v poledních

⁸⁰ Dnes tento přístav náleží do správy města Quy Nhơn, jenž leží zhruba 350 km vzdušnou čarou na jih od Huế.

hodinách dne 27. ledna 1883. O tomto ostrově Nguyễn Thuật mluví jako o prefektuře Qióng (Qióngzhōu 瓊州). Dále zmiňuje:

„Mnozí zdejší obyvatelé se zabývají obchodem, ovšem jsou mezi nimi i známí hodnostáři. Pánové Hǎi Zhōngjiè (osobním jménem Duān) a Qiū Wénzhuāng (osobním jménem Jùn) z dynastie Míng pocházeli oba z Hǎinānu. (...) [Když se další členové poselstva Ruǎn Mèngxiān a Lí Bífēng] vrátili [z procházky na břehu], říkali, že obchůdky a domky jsou zde rozmístěny hustě vedle sebe a [druhů] zboží je tu také mnoho. V přístavu se v současné době usídlili [západní] cizinci. Zřejmě je čínský dvůr povolal, aby pomáhali při správě výběrů cla.“ (NGUYỄN 1980: 21)

Již zde si autor všímá přítomnosti cizinců ze západu. V kontextu dobových negativních zkušeností s expanzivní politikou západních mocností v Asii se nabízí očekávání, že vietnamský vysoce postavený úředník má vůči západním cizincům spíše negativní postoj. Nguyễn Thuật ovšem na ně a obecně na projevy vlivu západní společnosti ve svém deníku nahlíží převážně obdivně.

První velkoměsto, které členové delegace při své cestě navštívili, byl Hong Kong. Toto jihočínské přístavní město udělalo na Nguyễn Thuãta velký dojem, neboť mu ve svém deníku věnuje poměrně velký prostor. Autor byl uchvácen jeho vyspělostí, pestrobarevností a kosmopolitním rázem.

„V minulosti to byl úkryt banditů. Ve dvacátém druhém roce éry Dàoгуāng⁸¹ jej čínský dvůr vydělil a dal Britům, aby si zde postavili přístav. Pak srovnali kopce, navršili nábreží a začali budovat přístav. Navrhli ulice a postavili vícepatrové domy, které jsou vysoké čtyři až pět pater a mají v oknech zasazená pestrobarevná skla. Vše je velkolepé a oslnivé. Když sem přijedou obchodovat lidé z Číny a různých dalších [jiných] zemí, všichni si zde pronajmou ubytování. Do přístavu denně přijíždí čtyřicet až padesát velkých parníků, aby přivážely a

⁸¹ Éra Dàoгуāng 道光 čínského císaře Mínníng 旻寧 trvala v letech 1820–1850.

odvážely věci dle potřeby. Hromadí se zde zboží nejrůznějšího druhu a vyskytují se tam všelijaké podivnosti, které jsou ve vnitrozemí zřídka k dostání. I kdyby se jednalo o věc pocházející z nejzastřenějšího kouta světa, i kdyby to měla být bájná stvoření, vše tu lze sehnat. (...) Ulice jsou čisté a často jimi prochází hlídky. Ve dne po nich hlučně jezdí vozy v různých směrech a v noci jsou ozářeny nespočtem všudypřítomných světel, až to vypadá jako ve dne. Jest to opravdu životem překypující prostředí.“ (NGUYỄN 1980: 22)

Při výhledu z jednoho z tamějších kopců Nguyễn Thuật ocenil i jeho strategickou polohu.

„Hong Kong byl původně pouze jeden z ostrovů [provincie] Guǎngdōng. Na východě se táhne pohoří Yishān, na západě je možné dorazit k [místu zvaném] Hūmén, na jihu se lze dostat k Macau a na severu [Hong Kong] hraničí s pohořím Jiūlóng. Celý přístav se nachází uprostřed a je obklopen horami.“ (NGUYỄN 1980: 22)

Všimá si moderních vynálezů používaných pod vlivem Západu. Popisuje například, že k hašení požárů se zde používají speciální vodní hadice (*shuǐlóng* 水龍), že nespočetné množství institucí jako jsou redakce novin, telegrafní stanice, školy a nemocnice všechny mají vlastní budovy a vyhrazená místa. Zaujalo ho také, že zde pro návštěvníky postavili parky a muzea.

„A co se týče míst pro zábavy, jsou zde zahrady, ve kterých rostou krásné stromy a proslulé květiny a je zde vzácné ptactvo všeho druhu – je to malebné prostředí. Dále jsou tu také muzea s ptáky, vodními živočichy, hmyzem a šelmami z různých zemí. Všechna [zvířata] zbavili peří a srsti a po vysušení je umístili do skleněných vitrín, [avšak stále] vypadají jako živá. Davy návštěvníků tam proudí jeden za druhým.“ (NGUYỄN 1980: 22)

Nguyễn Thuật ovšem poukazuje i na negativní stránky rozvoje společnosti pod vlivem západu a s kritikou píše:

„Od začátku do dnes je to už více než 40 let [co zde vládnou] a Britové se opravdu činili! Avšak vybírají se vysoké daně (obchodníci za pronájem ubytování zaplatí každý měsíc padesát až šedesát *yuánů*) a ceny různých věcí jsou velmi drahé (jídlo, čaje a léky jsou nanejvýš drahé, 50 kilo rýže stojí 2 jednotky cizí měny). [Místní] rezidenti se předhánějí v rozhazovačnosti. Jen zřídkakdy [se mezi nimi najde] někdo kultivovaný, překypuje [to tu] pochybnými existencemi. Noční útrata ve vinárnách a nevěstincích vyjde na sto zlatých. Proslýchá se, že [to] mnoho bohatých obchodníků už zruinovalo. Opakovaně se objevují podvody a krádeže různých způsobů. Nevím, kam to povede. Což by to mohlo člověka, který myslí na budoucnost světa, netrápit?“ (NGUYỄN 1980: 22)

Ve velkých městech, kde přenocovali, Nguyễn Thuật vždy zašel do místních knihkupectví, kde nakoupil knihy s úmyslem odvést si je zpět do vlasti. Kromě knih kupoval také další knihy jako byly sbírky paralelních dvojverší slavných autorů. Například v Tiānjīnu navštívil knihkupectví Jiàndézhāi 見得齋 a koupil si paralelní dvojverší od nejvyššího sekretáře Lǐ Hóngzhānga a významného učence, člena akademie Hànlín 翰林 a kaligrafa Lǐ Wéntiána 李文田 (1834–1895). Tato činnost byla jednou z povinností členů tributárního poselstva, neboť představovala způsob, jak si vietnamský dvůr mohl opatřit čínskou literaturu všeho druhu (viz WOODSIDE 1971: 112–115).

Při prvním pobytu v Hong Kongu Nguyễn Thuật také vycestoval do provinční metropole Kanton. Cestou míjí dvě místa při ústí Perlové řeky, které nesou názvy Hǔmén 虎門 a Huángpǔ 黃埔. První místo popisuje jako bod vstupu do povodí Perlové řeky s velký strategickým významem, proto na okolních kopcích, které lemují oba břehy, byly postaveny dělové baterie. Druhé místo míjí již po půlnoci, přesto hustě zastavené břehy byly stále jasně osvětleny mihotajícími se světélky a „ruch byl čilý jako ve dne“ (NGUYỄN 1980: 25). V Kantonu se Nguyễn Thuật vydal s přáteli na výlet na horu Yuèxiūshān

粵秀山, jež se nachází na sever od centra města. Z vrcholu obdivoval pohled na Perlovou řeku, avšak, jak píše, výhled na město měl zakrytý vysokými stromy.

Další zastávkou, kde delegace přenocovala, bylo město Šanghaj. Poprvé zde setrvali pět dní, při druhé návštěvě cestou z Tiānjīnu z důvodu čekání na loď tu pobýli patnáct dní. Dojmy z města Nguyễn Thuậť ovšem zaznamenal pouze při cestě na sever. Je možné se domnívat, že při zpáteční plavbě byla jeho mysl zřejmě příliš zaměstnána myšlenkami na neúspěch mise, úmrtí císaře a neutěšenou politickou situací v zemi, tudíž už další informace o městě nezapsal, ačkoliv měl dobrou příležitost seznámit se s mnoha dalšími podrobnostmi. Šanghaj Nguyễn Thuậť charakterizuje jako působivé velkoměsto, které se v impozantnosti může poměřovat i s Hong Kongem. Poukazuje na důležitou funkci města jako obchodního přístavu, jenžto leží u moře, a zdůrazňuje též skutečnost, že se zde v té době nacházely zahraniční koncese Britů, Francouzů a Američanů (NGUYỄN 1980: 28). Nguyễn Thuậť důsledně zaznamenává názvy hostinců, ve kterých přenocovali. V Šanghaji přenocovali v hostinci Chángfā zhàn 張發棧, k němuž poskytuje detailní popis:

„Hostinec měl dvě patra, dohromady sto dvacet čtyři pokojů a často v něm bydlelo několik set lidí. Nápoje, jídlo i obsluha, vše bylo dokonale připravené.“ (NGUYỄN 1980: 29)

V Tiānjīnu delegace strávila nejdelsí dobu z celé cesty, celkem osm měsíců. Popis dojmů z tohoto severočínského přímořského města Nguyễn Thuậť poskytl hned ke dni příjezdu 17. března 1883.

„Obvod městských hradeb města Tiānjīn čítá devět mil. Domácností je zde sice hodně, ale poměry jsou prosté a [sortiment] zboží je obyčejný. Na východ od města v [místě zvaném] Bambusový hájek fialového oblaku se nachází [sídlo]

diplomatických konzulů z různých zemí (celkem jich je šest: Británie, Amerika, Rusko, Francie, Německo a Japonsko). Podél řeky se nachází vícepatrové domy a hostince, [jejichž vzhled] je také působivý; ulice a cesty jsou udržované, avšak zdaleka se nevyrovnají [těm] v Šanghaji. V současné době zde byl ustanoven Celní inspekční obvod, Oddělení pro dopravu soli, Tianjinský vojenský inspekční obvod, Vojenské velitelství pro město Tiānjīn a různé vládní úřady pro správu prefektur a okresů.“ (NGUYỄN 1980: 30)

Popis vizuálního dojmu z Tiānjīnu Nguyễn Thuật poskytuje pouze ve výše citované pasáži. Lze se tedy domnívat, že v porovnání s ostatními městy Tiānjīn na autora udělal nejmenší dojem. Zato Šanghaj a Hong Kong Nguyễn Thuàta vyloženě okouzlili.

Je pozoruhodné, že v charakterizaci větších měst autor vždy poukazuje na přítomnost cizinců ze západu a jejich vliv na chod města. Nguyễn Thuật zaznamenal i své dojmy z jejich působení v Číně, které vnímá jako vesměs pozitivní. Vedle obdivu vůči pokroku Západu si autor v *Deníku* také všímá negativních jevů, které s sebou přináší vliv západní společnosti – především vysoké ceny zboží a služeb, nárůst četnosti kriminálních živlů a míry nemorálního nočního života a přehnané rozchazovačnosti (viz popis Hong Kongu výše). Tyto pasáže popisující vzhled a dojmy z navštívených míst sice mají útržkovitý charakter a tvoří pouze malou část textu deníku, avšak i přesto jsou cenným záznamem svědectví, které poskytuje informace o podobě a stavu Číny na konci 19. století.

2. 3. 3. Setkání s učiteli

Setkávání s dalšími učiteli (převážně čínskými) je jednou z nejčastějších událostí, které Nguyễn Thuật v *Deníku* zaznamenává. Záznam většinou začíná stručným informováním o proběhlém setkání, poté zpravidla následuje bližší

představení dané osoby v podobě uvedení jejích dalších jmen a původu. U některých lidí autor dodává i podrobnější informace a vlastní hodnocení. Mezi nejvýznamnější osoby, se kterými se členové delegace setkali, lze jmenovat tyto: Lǐ Hóngzhāng, Zhōu Fù 周馥 (1837–1921), Wǔ Tíngfāng 伍廷芳 (1842–1922) a Wáng Tāo 王韜 (1828–1897). Jedná se převážně o aktivní státní úředníky, kteří se podíleli na snahách usilujících o „sebeposílení“ zejména skrze modernizaci armády, jenž v té době reprezentoval zejména Lǐ Hóngzhāng.

Zhōu Fù, zdvořilostním jménem Yùshān 玉山, pocházel z provincie Ānhuī 安徽. Za Taipingského povstání sloužil jako vysoce postavený vojenský hodnostář pod vedením nejvyššího sekretáře Lǐ Hóngzhānga. Na začátku 20. století postupně zastával mj. funkce guvernéra provincií Zhílì, Shāndōng 山東, Liǎngjiāng 兩江⁸² a Liǎngguǎng 兩廣 (NGUYỄN 1980: 69). Převážná komunikace členů poselstva s nejvyšším sekretářem Lǐ Hóngzhāngem probíhala právě s pomocí Zhōu Fùa, který jej v nepřítomnosti v Tiānjīnu zastupoval.

Wǔ Tíngfāng, zdvořilostním jménem Wénjué 文爵, přezdívaný Zhìyōng 秩庸, znám též po jménem Ng Choy (Wǔ Cái 伍才), se narodil v Singapuru, přičemž jeho předkové pocházeli z okresu Xīnhuì 新會 v provincii Guǎngdōng. V mládí vystudoval v Londýně práva, poté se roku 1877 vrátil do Číny a usídlil se v Hong Kongu, kde působil v Hongkongské legislativní radě (Xiānggǎng lìfǎhuì 香港立法會). Později jej Lǐ Hóngzhāng povolal k sobě do úřadu jako poradce pro zahraniční věci (NGUYỄN 1980: 70). V *Deníku* není nic blíže popsáno k setkání s Wǔ Tíngfāngem, avšak ze záznamu dne 6. května 1883 je možné vidět, že Nguyễn Thuật vůči němu choval obdiv:

⁸² Tj. dnešní provinci Jiāngsū 江蘇 a Ānhuì.

„Zhìyōng [tj. Wǔ Tíngfāng] pochází z provincie Guǎngdōng. Dříve sídlil v Hong Kongu, kde působil jako právník ve službách Britů. Velmi se vyzná v zákonech různých západních cizích zemí. Před rokem jej nejvyšší sekretář Lǐ Hóngzhāng povolal do Tiānjīnu do úřadu, aby mu radil v záležitostech týkajících se západních zemí. [Lǐ Hóngzhāng] zřejmě nechtěl, aby byl domácí talent využit jinde v zahraničí, a tak mu přislíbil za jeho služby vysoký plat.“ (NGUYỄN 1980: 36)

Dne 21. května Wǔ Tíngfāng odjíždí do Šanghaje a již se se členy vietnamského poselstva po zbytek jejich pobytu v Tiānjīnu nesetkal.

Nejpodrobněji jsou v *Deníku* popsána setkání s Wáng Tāem, významným spisovatelem, překladatelem, myslitelem pozdního císařství a zakladatelem čínské žurnalistiky. S tímto vzdělavcem se členové delegace setkali celkem třikrát. První setkání v Hong Kongu dne 7. února 1883 Nguyễn Thuật líčí takto:

„Třicátého dne [prvního měsíce] jsme s vyslancem Xiè a Ruǎn Mèngxiānem šli na návštěvu k Wáng Zìquánovi (osobním jménem Tāo). Wáng Zìquán pochází z prefektury Cháng v provincii Jiāngsū, je to člověk s širokým vzděláním. Když před rokem vypuklo v provincii Guǎngdōng povstání banditů, [Wáng Tāo] o tom zpravil zodpovědné osoby, odkryl plány škůdců a sjednotil odvážné muže z vesnice, aby spolupracovali s vládními vojáky. Záhy byl pomluven, že se paktuje s bandity, a tak prchl do zámoří, kde cestoval po všech evropských zemích. Co se týče jeho řečnických a písemných dovedností a zdatnosti rozeznávat charakter lidí a věcí, hojně tyto schopnosti pěstoval a ovládl je. Byl schopen [správně] odhadnout celkovou situaci v čínských zahraničních vztazích a napsal [o tom] ve

svých pojednáních, kam vložil myšlenky, které měl na srdci. Dnes řídí redakci deníku *Xúnhuán rìbào*.“⁸³ (NGUYỄN 1980: 23)

Později se Nguyễn Thuật s s Wáng Tāem setkal ještě dvakrát – na cestě domů v Šanghaji a opět v Hong Kongu. Protože členové delegace i přes hluboké klasické čínské vzdělání neovládali hovorovou čínštinu, veškerá komunikace s čínskými literáty probíhala v relativní tichosti formou tzv. „písemných rozhovorů“ (*bítán* 筆談) v klasické čínštině, která byla zapisována znaky, jejíž výslovnost ovšem každý z účastníků četl způsobem odpovídajícím jeho mateřskému jazyku, a tudíž při přečtení nahlas by konverzace nebyla srozumitelná. Jedná se o zajímavý fenomén způsobu komunikace, pomocí kterého spolu komunikovali i obyvatelé dalších zemí sféry čínského kulturního vlivu mezi sebou. Častým tématem „písemných rozhovorů“ (nejen s Wáng Tāem) byla vietnamská vzdělanecká literární tvorba a tehdejší politický vývoj ve Vietnamu.

„ [Když se Wáng Tāo] doslechl o našem příjezdu [do Hong Kongu], byl velmi potěšen. Pozval nás k písemnému rozhovoru, (...). Během [rozhovoru] se poptal na aktuální stav jednání mezi naší zemí a Francouzi. Už po krátké chvíli bylo množství našich popsaných papírů tlusté jeden palec.“ (NGUYỄN 1980: 23)

Ze záznamů v *Deníku* je možné soudit, že čínští literáti si členů poselstva a vietnamských vzdělavců obecně velmi vážili a projevovali o ně zájem. Například když členové delegace onemocněli, Nguyễn Thuật popisuje, že za nimi přišlo několik učenců, aby se poptali na jejich zdraví (NGUYỄN 1980: 46). Během pobytu v Tiānjīnu jsou pozváni, aby se nechali vyfotografovat ve

⁸³ *Xúnhuán rìbào* 循環日報 (anglicky Universal Circulating Herald) byly první noviny psané v čínském jazyce. Založil je právě Wáng Tāo v roce 1874 (SHIRK 2010: 57). Vycházeli do roku 1947 (LIŠČÁK 2008: 386).

vietnamských úřednických hábitech. Před odjezdem z Tiānjīnu pak byli členové poselstva štědře obdarováni a k nástupu na loď je přišlo vyprovodit velké množství lidí. Nejvíce byli Vietnamci obdivováni pro vysokou úroveň svého literárního vzdělání, které čínští literáti mohli obdivovat v básnických sbírkách vietnamských autorů. Nguyễn Thuật věnoval několika učencům v Tiānjīnu např. *Souhrnou básnickou sbírku Vi Dãa (Wěiyě shījī 葦野詩文合集)*, jejíž autorem byl Nguyễn Miên Trinh (viz Úvod). Kopie těchto sbírek delegace přinesla s sebou ze své země a hojně je dávali svým hostitelům darem.

Nguyễn Thuật také často na výraz přátelství a za účelem projevu svého literárního vzdělání čínským učencům věnoval na místě složená paralelní dvojverší. Jejich obsah a autorův rukopis se u hostitelů zpravidla těšily velkému obdivu a byl opakovaně žádán o zaimprovizování a zapsání svých dvojverší na ozdobné vějíře, které v té době byly běžnou výbavou vzdělaných mužů. Největší sympatie si Nguyễn Thuật získal od básníka tianjinského původu jménem Méi Xiǎoshù 梅小樹,⁸⁴ který ho po čas pobytu v Tiānjīnu obdaroval velkým množstvím knih a básnických sbírek. Sám autor v *Deníku* tohoto učenice na dvou místech charakterizuje též velmi kladně:

„I když Xiǎoshù již dosáhl vysokého věku, byl [stále] svěží mysli. Byl příjemné povahy a vládl elegantním jazykem. Při rozpravách pomocí štětce jsme zanedlouho popsali více než deset stran, aniž by se [Xiǎoshù] byť jen malinko unavil. Byl nadán širokým rozhledem a hlubokou znalostí, jeho básně i další díla byla také krásná. U zkoušek se mu však nevedlo a jelikož [již] zestárl, jeho talent zůstal nepovšimnut. Ach jaká škoda!“ (NGUYỄN 1980: 36)

⁸⁴ Osobním jménem Bǎo Lù 寶璐. Nguyễn Thuật ke dni prvního setkání 18. dubna 1883 píše, že Méi Xiǎoshùovi bylo 60 let (NGUYỄN 1980: 34).

„[Měi Xiǎoshù] je člověk vysoké mravní integrity. Od té doby, co mě poznal, si neustále dopisujeme. (...) Nejen, že je možné vyzdvihnout [úroveň] jeho básní, ale je i opravdu loajální a vyzrálé povahy.“ (NGUYỄN 1980: 55)

Na cestě zpět k nguyenskému dvoru Wáng Tāo v Šanghaji členům delegace představuje japonského sinologa Sone Toshitoru.⁸⁵ Z editorových poznámek v moderním vydání *Deníku* je možné se dozvědět, že Toshitora se mj. velmi zajímal o vietnamské dějiny a byl velkým zastáncem panasijské vzájemnosti a jednoty (NGUYỄN 1980: 73).⁸⁶ Nguyễn Thuật popisuje rozhovor s tímto učencem jako velmi zajímavý, přičemž předmětem hovoru byla především vietnamská historie. Toshitora požádal členy delegace, aby mu pomohli zkontrolovat jeho historiografický spis *Zápisy o válce mezi Francií a Vietnamem* (*Fǎ Yuè jiāobīng jì* 法越交兵記).⁸⁷ Jedná se o další zajímavý dobový pramen obsahující informace o sino-vietnamské válce, avšak sám editor Chén Jīnghé v poznámce píše, že je obtížně dostupný (NGUYỄN 1980: 74).

Za zmínku stojí též jediný záznam o setkání s cizincem – Britem Williamem Mesnym,⁸⁸ jenž dle zápisu ke dni setkání 17. prosince 1883 do té doby žil v Číně již 34 let. Za Taipingského povstání padl do zajetí rebelů, avšak krátce na to byl propuštěn. Poté ve městě Hánkǒu 漢口 (část dnešního města Wǔhàn 武漢) působil jako obchodník, dokud v roce 1868 dobrovolně nevstoupil do qingské armády, přičemž působil především v provinciích Sìchuān 四川 a Guìzhōu. Ve službách čínské armády zůstal až do své smrti v

⁸⁵ Osobním jménem Xiàoyún 嘯雲.

⁸⁶ K panasijské vzájemnosti (či panasianismu; čín. *yàxìyà zhǔyì* 亞細亞主義) viz článek slavného ruského koreanisty V. Tikhonova (Korea's First Encounters with Pan-Asianism Ideology in the Early 1880s. *Tikhonov Vladimir. Korea's First Encounters with Pan-Asianism Ideology in the Early 1880s* [online]. 2009 [cit. 2016-05-11]. Dostupné z: http://world.lib.ru/k/kim_o_i/n101.shtml.

⁸⁷ Sone Toshitora 曾根俊虎 (1886). *Hōetsu kōheiki* 法越交兵記. Tōkyō: Hōkōsha.

⁸⁸ Jeho čínského jméno zní Mài shì ní wéi néng 麥士尼為能.

roce 1919 (JENKS 1994: 155). V době setkání s členy vietnamské delegace zastával funkci vojenského poradce pro qingské úředníky v provinciích Guìzhōu a Yúnnán. Nguyễn Thuật líčí, že se Mesny v rozhovoru zastal rozhodnutí vietnamského dvora spolupracovat s Francií, neboť v případě konfliktu by dle jeho názoru qingský dvůr vůči Francii neměl šanci vojensky obstát (NGUYỄN 1980: 61).

Při zaměření se na záznamy setkání s dalšími osobami je možné si povšimnout, že autor podrobněji líčí setkání především s liberálněji uvažujícími lidmi. Chén Sānjǐng se domnívá, že toto je další důkaz Nguyễn Thuậtovy otevřenosti přijímat nové názory a jeho zájmu o nové vědomosti (1990: 239). Nejen na základě tohoto opodstatněného úsudku se domnívám, že jedním z možných záměrů autora, proč sepsal svůj deník, je, že pomocí jeho obsahu chtěl přesvědčit nguyenský dvůr o potřebě modernizace Vietnamu dle západního vzoru. Tuto hypotézu podporují jak obdiv přítomný ve výše uvedeném popisu Hong Kongu a Šanghaje, tak i další záznamy v Nguyễn Thuậtově *Deníku*, o kterých bude pojednáno níže.

2. 3. 4. Pozoruhodné věci

Tento tematický okruh zahrnuje záznamy o jevech, věcech a událostech, kterým Nguyễn Thuật také věnoval v porovnání s jinými jednotlivostmi více prostoru. Jedná se zejména o způsob fungování některých vynálezů (vodní miny, telegraf), vzhled a technické parametry lodí, kterými cestovali, a průběh událostí, kterých se zúčastnili (např. vojenské cvičení). Nápadné společné pojítka výběru většiny popisovaných předmětů potvrzuje níže uvedenou teorii autorova účelu sepsání *Deníku*. Z popisů předmětů je též možné usoudit,

že autor měl smysl pro detail.⁸⁹ V neposlední řadě tyto pasáže zpestřují tok povětšinou lakonického popisu událostí během dne.

V Hong Kongu měl Nguyễn Thuât např. příležitost shlédnout demonstraci námořních min (*shuǐléipào* 水雷礮), jejichž způsob fungování podrobně zaznamenal:

"Mina sestává ze střelného prachu zabaleného do papíru nasáklý olejem. Obvykle tři [takto] zabalené miny svázané dohromady tvoří [větší] svazek, který je zvenku opět zabalen do olejového papíru. K němu se přidělá zápalná šňůra o délce zhruba jedné stopy.⁹⁰ (Zápalná šňůra je vyrobena z nalakované látky, která se ve vodě nenamočí). Poté se [mina] zapálí a odhodí [do vody]. Z vody se ozve zadunění, jako když uhodí hrom, moře celé zčerná a vyplave bezpočet mrtvých ryb. [Tyto miny] nejspíš fungují podobně obdobně jako námořní miny používané u pobřežní stráže, avšak zde se používají pro pobavení." (NGUYỄN 1980: 24)

Další západní vynález, který autora zaujal natolik, aby mu věnoval podrobnější záznam ve svém deníku, byl telegraf:

„Huáng Huānóng⁹¹ nás přivedl na prohlídku telegrafní stanice. Uvnitř se na dlouhém stole u zdi nacházely čtyři bedny s elektrickými přístroji. Každý byl opatřen kolem, pákou, měděným stojanem a v horní části po straně malými cívkami. K [přístroji] vedl elektrický drát, který byl natažen pod stolem a končil ve zdi. Na souši [drát] podpírají dřevěné sloupy, v případě, že dorazí k řekám a mořím, vnoří se do vody; může být veden až [na vzdálenost] stovek a tisíce mil. Když se má předat zpráva, učeň [ji] dle kódu vyfuká na přístroji na stole a sdělení může být posláno na druhou stranu, kam dorazí beze změny. Když dorazí příchozí zpráva, součástky v bedně se rozpohybují a vyjede zkroucený

⁸⁹ Popisuje např. i typ a barvy květin, které na cestě zahlédl (NGUYỄN 1980: 35).

⁹⁰ V originále *chǐ* 尺, což odpovídá zhruba třetině metru.

⁹¹ Huáng Huānóng 黃花農 byl blíže nespecifikovaný pracovník pobočky ČOPS.

dlouhý proužek papíru, na kterém jsou černé čárky různé délky. Z nich se pak vyčte kód, jenž je následně přeložen na jednotlivé znaky a významy.

Během naší prohlídky Huáng Huānóng nechal jednoho učně vyslat dotaz do přístavu Dàgū, zdali dnes přijede loď. Záhy jsme uviděli zprávu z přístavu: ‚Dnes žádná loď.‘ Poté byla odeslána do Šanghaje zpráva, kterou učeň vyťukal na přístroji. Ihned se vrátila zpráva z Šanghajske [telegrafní] stanice, [ve které] se zeptali, o co se jedná. Učeň pak odpověděl: ‚Dnes sem přišli členové vietnamské císařské delegace, z toho důvodu jsme za účelem demonstrace vyslali zprávu.‘ Vzdálenost mezi Tiānjīnem a Dàgū činí více než 100 mil, do Šanghaje je to pak více než 2000 mil, přesto odchozí i příchozí sdělení je možné vyslat a obdržet na počkání. V tom tkví ta úžasnost. Ó, jak skvělé jsou dovednosti lidí ze západu!“ (NGUYỄN 1980: 33–34)

Je možné se domnívat, že Nguyễn Thuật měl možnost se blíže seznámit s telegrafem poprvé v životě, proto veškeré informace o něm podrobně zaznamenal. Zajímavostí této pasáže je, že k popisu moderního zařízení byl využit klasický literární jazyk. Poslední věta z citované části odhaluje, že autor velmi obdivoval západní technologii.

Doposud všechny cesty vietnamských vládních delegací vedly skrz vnitrozemí Číny. Tentokrát diplomatické poselstvo poprvé cestovalo mořskou trasou, přičemž využívali výhradně lodě Čínské obchodní paroplavební společnosti. Z *Deníku* vyplývá, že kromě využití jejích lodí k přepravě do Tiānjīnu byli velmi nápomocní i úředníci pracující v této společnosti, kteří členům delegace poskytovali průvodcovské a hostitelské služby a fungovali též jako zprostředkovatelé setkání s dalšími čínskými hodnostáři včetně nejvyššího sekretáře Lǐ Hóngzhānga. Nejčastěji se Nguyễn Thuật setkával s Zhōu Bīnglínem a Táng Jǐngsōngem. Lodě ČOPS dále představovaly nejrychlejší způsob komunikace s vietnamským dvorem, proto jich členové delegace využívali pro posílání písemných zpráv. Přítomnost popisu vzhledu

a technických parametrů lodí ČOPS a záznam časového harmonogramu provozu lodní dopravy Wáng Zhìqiáng (2010) vytyčuje jako jeden z klíčových přínosů Nguyễn Thuậtova *Deníku* s vysvětlením, že tyto informace představují nové poznatky o této společnosti. Nejdetailnější popis lze nalézt u lodě Fùyǒu 富有, na které delegace cestovala z Hong Kongu do Šanghaje:

„Lod' Fùyǒu je jedna ze třiceti čtyř lodí ČOPS. Šířkou se vyrovná lodi Hǎinán, avšak délkou ji překonává.⁹² Pod palubou se nachází tři patra, z nichž nejspodnější dvě slouží k uskladnění zboží a ve třetí jsou ubytováni cestující. Dnes cestuje více než 190 lidí, převážná většina jsou kandidáti na císařské zkoušky v Pekingu z provincií Guǎngdōng a Guǎngxī.“ (NGUYỄN 1980: 28)

Při pobytu v Tiānjīnu měli členové poselstva příležitost jít se podívat na cvičení čínského vojska modernizovaného dle západního vzoru. Nguyễn Thuật v *Deníku* ke dni 18. května 1883 toto svědectví zaznamenal následovně:

„Shromáždilo se zde ke cvičení celkem čtyři prapory o počtu více než dvou tisíc vojáků. Každý prapor čítal pět set [mužů], na každých pět set mužů byl jeden výcvikový velitel a každých deset mužů mělo svého předáka. Všichni byli vyzbrojeni západními puškami a veškerá jejich výstroj včetně helem, kabátů, ponožek i bot měla černou barvu. Na pohled se vůbec nelišili od [západních] cizinců. Denně [cvičí] dvakrát, (ráno v šest a odpoledne ve tři). Na začátku se rozdělí dle místní příslušnosti, poté utvoří čtvercové formace, které se zařadí za sebou do řad. [Vojáci] se cvičí v [různých] technikách střelby. Někteří postupují vpřed a někteří [provádí] výpad vzad. Někteří střílí ve stoje, někteří v pokleku a u některých [jednotek] při střelbě zadní [řada] stojí a přední klečí. Rozkazy se předávají na základě pokynů vrchního velitele výcviku, přičemž se používá cizí řeč. Po skončení cvičení s puškami se [vojáci] učí boji beze zbraně a nejrůznějším

⁹² Hǎinán 海南 byla loď, se kterou cestoval Nguyễn Thuật ze středního Vietnamu do Hong Kongu. V *Deníku* jsou uvedeny její rozměry: délka zhruba 15 zhàngǔ 丈 (tj. 49,5 m), šířka více než 3 zhàngy 丈 (tj. 10 m) (NGUYỄN 1980: 21).

pohybovým manévřům. Vše [působí] hbitým a obratným [dojmem].“ (NGUYỄN 1980: 38)

Z ukázky je opět možné si povšimnout autorova pozitivního náhledu na výsledky modernizace dle západního vzoru.

Nguyễn Thuật také popisuje povětrnostní podmínky a klimatické jevy, kterých byl svědkem na své cestě. Všimá si především nepříznivého počasí – silného větru, deště, mlhy a chladu. Toto je pochopitelné, neboť takové stavy měly negativní vliv na průběh jeho cesty. Jako člověka, který se narodil a většinu doby života prožil v tropickém klimatu, ho přirozeně velmi zaujala chladné počasí. V Tiānjīnu se setkal s prodejcem ledu, přičemž jej tato událost a informace o způsobu zpracování a uchování ledu v Číně zaujala natolik, že jí věnuje delší zápis:

„Dvacátý sedmý den [druhého měsíce], v rezidenci jeden z poslů koupil led. Vzal jsem jej a uložil do skleněné krystalově průzračné nádoby. Pak jsem se poptal na způsob získání a uchování ledu. Zhāng Shào pǔ⁹³ mi řekl: „Poté, co každý rok přijde husté sněžení, voda v řece zamrzne a dosáhne tloušťky dvou až tří stop. Následně lidi, kteří mají na starost jámy na led,⁹⁴ s železnými nástroji nasekají led na kostky (o velikosti jeden až dva stopy), pomocí provazů ho dotáhnou k jámám, tam ho uloží, zakryjí rákosem a nasypou navrch hlínu. (...) V severních oblastech všichni konzumují led, není rodiny, která by jej nepoužívala, neboť přináší ochlazení a zbavuje horka (pokud se vloží do jídla, jeho chuť se nezmění; pokud se dá doprostřed pokoje, zbavuje horka).“ (NGUYỄN 1980: 32)

Tato pasáž se záznamem etnografického charakteru, o které lze říci, že je v ní přítomna snaha o dostatečně jasné vysvětlení místního zvyku, naznačuje, že autor zaznamenával svůj deník za účelem pozdějšího sdílení jeho obsahu

⁹³Zhāng Shào pǔ 張紹圃 byl místní úředník v Tiānjīnu, který se stýkal s členy delegace.

⁹⁴ V originále *bīngyáo* 冰窖.

například s přáteli či dalšími lidmi s podobným vzděláním a zájmy jako měl on.

Je možné si povšimnout, že byly blíže popsány převážně věci či jevy, které úzce souvisí s dobovou politikou „sebeposílení“ skrze modernizaci Číny a přijetím západních technologií. Výrazný je také pochvalný a obdivný tón, který je v těchto pasážích obsažen. Nabízí se tedy úvaha, že výběr jevů k detailnějšímu popsání podléhal úmyslu poukázat na vhodnost a potřebu zavést podobné kroky i ve Vietnamu. Koneckonců sám *Nguyễn Thuật* dne 6. června 1883 zaznamenal, že poslal do vlasti úřední zprávu, ve které doporučuje nákup západních zbraní a výcvik vietnamských vojáků dle západního vzoru (NGUYỄN 1980: 40).

2. 3. 5. Osobní pocity a reflexe

Analýza záznamů v *Deníku*, které spadají do tohoto tematického okruhu, umožňuje podat více informací o osobnosti autora, především o stavu jeho mysli v průběhu cesty, který byl těsně provázán s jeho diplomatickým posláním a dalším vývojem situace ve Vietnamu. Již od počátku cesty je z textu patrná *Nguyễn Thuậtova* melancholická nálada, jež se postupně stupňovala. Své pocity během cesty do *Tiānjīnu* vyjadřuje autor nejprve nepřímou skrze řečnické otázky. Děje se tak například v den nového lunární roku 8. února 1883, kdy se nacházel zrovna v *Hong Kongu*. Brzy ráno vstal, zapálil tyčinku k uctění svého císaře, popřál mu dlouhého věku a zavzpomínal na dění v hlavním městě. Píše, že v tento den se vždy všichni úředníci včetně něho nashromáždili na prostranství v císařském paláci, aby vykonali potřebné obřady, na což naváže otázkou: „Zdalipak zavzpomínali na dalekého cestovatele?“ (NGUYỄN 1980: 24).

Jako další pasáž, ze které je možné vyčíst ustaraný stav autorovy mysli, lze uvést zápis ke dni 14. března. Delegace v tu dobu proploovala východně od Shandongského poloostrova. Autor do popisu trasy náhle vložil vylíčení svých pocitů:

„Ke konci dne bylo počasí klidné, vítr foukal zlehka a hladina byla hladká jako zrcadlo. Večer jsem se ostatními členy vystoupal do nejvyššího patra na lodi a zahleděl se v dálce na Dōnglái.⁹⁵ Na obzoru moře byly nezřetelně vidět večerní červánky. Je to jakoby se tam v horách [také zahalených do oblak] nacházely tři bájně ostrovy nesmrtelných Pénglái, Yíngzhōu [a Fāngzhàng].⁹⁶ Žel jsem svázán povinnostmi na tomto světě, nemohu se vznést a rozlétnout se tam!“ (NGUYỄN 1980: 29)

V záznamech událostí v Tiānjīnu Nguyễn Thuật líčí své pocity již zcela explicitně. Obecně lze konstatovat, že sklíčená nálada členů poselstva se při pobytu zde stále prohlubovala. Výjimkou je pouze zápis ke dni 4. června 1883, kdy obdrželi zprávu o drobném vítězství nguyenské armády nad Francouzi v severním Vietnamu dne 11. května téhož roku. Tuto událost komentuje slovy: „Když jsme se o tom doslechli, pocítili jsme v srdci drobnou útěchu“ (NGUYỄN 1980: 40). Horšící se politická situace ve Vietnamu, o které průběžně dostávali telegrafické zprávy z Guǎngdōngu, a neúspěšný vývoj mise v Tiānjīnu postupně pouze umocňovaly pocity beznaděje a zklamání u členů poselstva. Vyvrcholením je výraz krajní nespokojenosti a zklamání z dosavadního vývoje jednání o situaci ve Vietnamu, který Nguyễn Thuật vylíčil v zápise ke dni 31.

⁹⁵ Dōnglái 東萊 byl historický název prefektury nacházející se na Shandongském poloostrově.

⁹⁶ I když Nguyễn Thuật píše tři ostrovy, zmiňuje pouze jména dvou z nich: Pénglái 蓬萊 a Yíngzhōu 瀛洲. Třetím bájným ostrovem byl Fāngzhàng 方丈 (ve skutečnosti se jedná o názvy hor), avšak je běžné, že se tyto tři názvy souhrnně nazývají pouze zkráceně Péngyíng (Xià 1979: 605).

srpna 1883. Po obdržení zprávy o obklíčení hlavního města Hué francouzskými válečnými loděmi Nguyễn Thuât zapsal své pocity takto:

„Byli jsme nesmírně rozhořčení. Původně přišla zpráva od čínského dvora, že záležitost mezi naší zemí a Francií [oni Qīngové] urovnají. Zároveň nás povolali do Tiānjīnu, aby se [celá věc] projednala, ale pak se rozhovory neuskutečnily. [Čínská strana] se zalekla a nebyla ochotná [nám] vyslat válečné lodě na pomoc, a tak nás Francouzi pokořili a donutili nás k uzavření dohod. V současné době na nás dopadá jedno štěstí za druhým a nelze to změnit. Čínský dvůr není schopen ochránit svého vazala, nevím, jak se chtějí obhájit před podnebesím. Svět dospěl až sem, ach, co k tomu ještě dodat?!“ (NGUYỄN 1980: 49)

Právě z tohoto záznamu je možné usuzovat, že při pobytu v Tiānjīnu se postupně vytrácí Nguyễn Thuâtova důvěra v qingský dvůr a nejpozději v této chvíli si uvědomil jeho bezmoc při ochraně svých vazalů.

Závěr

Z výše provedené podrobné analýzy *Deníku* je možné vyvodit následující závěry.

Účel sepsání *Deníku*

Samotné slovo deník v názvu díla může dle dnešního chápání na první pohled v mysli čtenáře vyvolat dojem, že se bude jednat o dílo osobního a intimního charakteru. Taková úvaha by však byla anachronická. Z čínské literární tradice, již byla Nguyễn Thuậtovi díky jeho tradičnímu vzdělání bytostně vlastní, víme, že autoři spisů žánru záznamů z cest nikdy nepsali svá díla pouze z důvodu osobní potřeby, nýbrž při psaní vždy měli na mysli možnost nebo dokonce záměr, že jejich dílo bude později číst další osoba. Na základě této skutečnosti je tedy možné vyloučit, že by Nguyễn Thuật své dílo psal především (či snad pouze) za účelem zaznamenání událostí a svých pocitů jen pro sebe. Vzhledem k faktu, že autor nikde neposkytuje explicitní informace umožňující definitivní rozhodnutí o pravdivosti či nepravdivosti tohoto tvrzení a již není možné se jej přímo zeptat, přirozeně nelze tuto tezi zcela vyloučit. V případě, že by svůj *Deník* autor přece jen zamýšlel sepsat výhradně pro své osobní potřeby, reálně by bylo možné uvažovat, že počítal s tím, že jej bude číst aspoň někdo z členů jeho rodiny.

Je tedy jisté, že Nguyễn Thuật psal svůj *Deník* s úmyslem dát jej později přečíst i někomu dalšímu. Autor pravděpodobně též předpokládal, že spektrum cílového publika může být poměrně široké, byť samozřejmě omezené na vzdělaneckou třídu. Tuto domněnku podporuje fakt, že v *Deníku* autor pečlivě volí svá slova a o císaři se vyjadřuje vždy s patřičnou úctou. Například k prvnímu dni nového lunárního roku (8. února 1883) zaznamenal i

to, že ráno brzy vstal, aby zapálil na výraz úcty vůči císaři vonnou tyčinku a popřál mu dlouhý věk.

Diplomatická mise z roku 1883 byla první delegací vietnamské říše do Číny, která cestovala po moři. Vedle oficiálního deníku, který zaznamenával společně s hlavním vedoucím mise Phạm Thận Duậtem, ovšem Nguyễn Thuật sepsal ještě svůj vlastní deník. Rozdíl mezi těmito spisy tkví mj. v tom, že v osobním deníku Nguyễn Thuậta se vyskytují i pasáže popisující jeho vlastní dojmy a pocity. Domnívám se tedy, že se autor chtěl o zkušenostech z cestování po nové trase podělit s dalšími vzdělanými členy elitní vrstvy společnosti. Tuto domněnku podporuje i skutečnost, že pokud autor hovoří o reáliích týkajících se Vietnamu, nikdy je detailněji nerozebírá, naopak u reálií čínských tak činí. Často se jedná kupříkladu o stručný popis historie navštívených míst či upřesnění polohy čínských měst a jejich vzájemné vzdálenosti mezi sebou. Za dynastie Nguyễn měli členové tributárních poselstev též za úkol cestou sbírat a zaznamenávat co nejvíc informací o aktuálním dění v Číně, aby bylo možné co nejlépe odhadnout, jaké dopady mohou změny v čínské společnosti mít na Vietnam. Tento Nguyễn Thuậtvův záměr mohl být tedy pouze pokračováním v tomto zvyku.

Je pozoruhodné, že v četných pasážích, které se netýkají samotného zápisu průběhu mise, autor podává detailnější informace a dojmy o jevech a událostech, které souvisí především s procesem modernizace Číny pod vlivem Západu. Výrazný je též často přítomný obdivný tón vůči těmto jevům, jenž autor vyjadřuje. Je tudíž možné předpokládat, že jedním z účelů napsání *Deníku* byla snaha docílit zavedení podobných modernizačních procesů také ve Vietnamu. Jisté je, že Nguyễn Thuật tuto myšlenku přinejmenším podporoval, neboť sám ve svém *Deníku* zaznamenal, že během pobytu v

Tiānjīnu poslal zprávu k vietnamskému dvoru s doporučením modernizace armády a nákupu západních zbraní.

Výpovědní hodnota *Deníku*

Jak již bylo krátce pojednáno v Úvodu, *Deník* má velkou hodnotu jako pramen poskytující informace k dalšímu poznání historických událostí. Wáng Zhìqiáng (2010: 72) popsal tři body přínosu: Zaprvé, *Deník* umožňuje nový náhled na historii čínsko-vietnamských vztahů (viz též CHÉN 1990). Zadruhé, *Deník* obsahuje pasáže s cennými informacemi ohledně ČOPS – konkrétně jízdní řád a podoba jejich lodí, profil jejich častých cestujících a pole její působnosti (členům vietnamské delegace sloužila nejčastěji jako způsob zasílání zpráv z Tiānjīnu zpět na nguyenský dvůr). Zatřetí, *Deník* může sloužit jako důležitý doklad o čilé komunikaci mezi čínskými a vietnamskými učenci a o charakteru tohoto kulturního kontaktu. Kromě výše zmíněného lze dle mého názoru spatřovat ještě další přínosy.

Deník jako jeden z mála dodnes dochovaných spisů žánru „záznamů z cest“ napsaných vietnamskými literáty poskytuje čtenáři jedinečnou příležitost nahlédnout na vzdálené místo, do vzdálené doby a do mysli jednoho ze vzdělavců vietnamské společnosti na konci 19. století. Výše provedená analýza obsahu a povahy *Deníku* neposkytla pouze očekávané zjištění trasy a událostí z této diplomatické mise, nýbrž z ní vyplynuly i další informace, které nebyly součástí autorova přímého sdělení. I když se jedná pouze o interpretaci z perspektivy jednoho jedince, pozoruhodná je hodnota *Deníku* jako pramene, který umožní čtenáři si udělat představu o podobě Číny na konci 19. století. Z autorových dojmů se potvrzuje, že to byla doba klidu před bouří. Nguyễn Thuậtovi se čínský svět jevil jako pestrý, bohatý a velmi moderní. Čína se v jeho očích tehdy nacházela ve fázi, kdy dokázala od

západních zemí úspěšně přejímat jejich vědomosti a využít je ve svůj prospěch. Tuto skutečnost vietnamský hodnostář na Číně obdivoval a považoval za hodnou následování. Zároveň je také možné vyčíst, že se jednalo o dobu plnou napětí a nejistoty z hrozících konfliktů s cizinci ze Západu, kteří měli k dispozici vyspělejší zbraně. Vlivem působení nového hráče na scéně v brzké době zanikl letitý vazalský vztah vietnamského dvora vůči čínskému panovníkovi. S tímto jevem úzce související Nguyễn Thuậtovo zklamání z bezmocnosti čínské dvora dokládá, že až v této době začal slábnout obdivný postoj vietnamských vzdělanců vůči čínské říši a její kultuře.

Deník slouží též jako svědectví o osobě autora. Dle úrovně a stylu jazyka lze konstatovat, že Nguyễn Thuật byl po stránce vzdělání typickým představitelem své společenské třídy. Ovládal velmi dobře klasickou čínštinu, což lze usoudit z jazyka, kterým byl *Deník* napsán. Vhodně volí slova podle toho, o kom píše. Například pro předání písemných zpráv nadřazeným užívá sloveso *chéng* 呈 „uctivě předložit“, opačně u lidí s nižším společenským postavením volí sloveso *jǐ* 給 „dát“; pro setkání s nadřazenými používá sloveso *yè* 謁 „setkat se s nadřazeným“ a u lidí na stejné úrovni píše 訪 *fǎng* „navštívit“. Pečlivě volí také oslovení a tituly příslušející společenskému postavení jednotlivých osob. Navíc zdatně komunikoval s ostatními čínskými vzdělanci při tzv. písemných rozhovorech, které probíhaly právě za pomoci klasické čínštiny.

Z bohatých intertextových odkazů na osoby, místa a slovní zásobu z klasických čínských literárních děl lze usuzovat, že měl kvalitní literátské vzdělání. Součástí tohoto vzdělání byla i schopnost skládat básně v nejrůznějších klasických stylech. Nguyễn Thuậtova poezie se navíc těšila obdivu nejen mezi vietnamskými učiteli (NGUYỄN 2009: 18), ale z *Deníku* je

patrné, že i v kruhu čínských literátů, kteří jej při setkáních opakovaně žádali o věnování jeho veršů (NGUYỄN 2009: 32). Obecně byl čínskými vzdělanci velmi respektován a obdivován.

Deník odhaluje mnohé i o osobnosti autora. Nguyễn Thuật byl podle všeho člověk pečlivé povahy a měl silný smysl pro povinnost. Z výběru osob, u kterých se rozhodl podrobněji vyličit a zaznamenat setkání s nimi, je patrné, že byl otevřený novým vědomostem ze Západu; zároveň však zůstával velkým vlastencem a z četných pasáží v *Deníku* je znát, že velmi těžce nesl postupně se zhoršující politickou situaci ve své zemi. Zajímavý je náhled tohoto představitele vietnamského dvora na Čínu po stránce politické a kulturní. Dle doposud převažující interpretace historického vztahu Vietnamu a Číny by se dal u Nguyễn Thuàta očekávat spíše neutrální či dokonce negativní postoj vůči Číně, avšak v převážné většině *Deníku* se záznam s takovým obsahem nevyskytuje. Lze jej nalézt až v pozdější části, kdy se dozvěděl sérii špatných zpráv zahrnující smrt císaře Tỵ Đúca a dalších neúspěchů v boji s Francií. Pocit zklamání z bezmoci qingského dvora Nguyễn Thuật zaznamenává v *Deníku* ke dni 31. srpna 1883. Jedná se ovšem o ojedinělý výskyt vyloženě negativní kritiky čínského dvora. Častější jsou výrazy obdivu vůči čínské říši. Z autorových slov lze jasně konstatovat, že považoval Vietnam a jeho kulturu za nedílnou součást světa čínského kulturního vlivu. Nguyễn Thuàtův *Deník* tedy slouží jako další pramen podporující L. Kelleyho inovativní teorii, která jakožto přesvědčivě odůvodněný výklad způsobu, jakým elitní vrstva vietnamské společnosti historicky vnímala Čínu, může v budoucnu napomoci více odhalit pravou povahu čínsko-vietnamských vztahů.

Seznam použité literatury

Pramen:

- NGUYỄN Thuật 阮述 (1980). *Wǎng Jīn rìjì* 往津日記 [Deník z cesty do Tiānjīnu]. Chén Jīnghé 陳荊和 (ed.). Xiānggǎng: Zhōngwén dàxué chūbǎnshè.

Sekundární literatura:

- BAE Younghee 裴英姬 (2009). „Yānxíng lù de yánjiūshǐ huígù 《燕行錄》的研究史回顧 (1933–2008)“ [Ohlédnutí se za historii výzkumu záznamů z putování do Pekingu (1933–2008)]. In: Táidà lìshǐxué bào 臺大歷史學報. No. 43, str. 219–255.
- DEMIÉVILLE, Paul (1976). XII. „Travaux de M. Jao Tsong-yi, membre de l'École française d'Extrême-Orient. Année 1974“. In: Bulletin de l'Ecole française d'Extrême-Orient. Vol. 63, str. 447–465. Dostupné z: http://www.persee.fr/doc/befeo_0336-1519_1976_num_63_1_3896).
- ĐÀO Duy Anh (2011). *Lịch sử Việt Nam: từ nguồn gốc đến thế kỷ XIX* [Dějiny Vietnamu: od počátku do 19. století]. Hà Nội: Nhà xuất bản khoa học xã hội.
- CHÉN Sānjǐng 陳三井 (1990). „Ruǎn Shù Wǎng Jīn rìjì: zài jìndài shǐ yánjiū shàng de jiàzhí 阮述《往津日記》：在近代史研究上的價值“ [Nguyễn Thuật Deník z cesty do Tiānjīnu: význam pro výzkum novověké historie]. In: Guólì Táiwān shīfàn dàxué lìshǐ xuébào. No. 18, str. 231–244.
- ELLEMAN, Bruce A. (2001). *Modern Chinese Warfare, 1795–1989*. London: Routledge.
- FAIRBANK, John K. a Têng Ssu-yü (1960). On the Ch'ing Tributary System. In *Ch'ing Administration: Three Studies*. Cambridge (Ma.): Harvard University Press. Str. 107–218.
- HARGETT, James. M. (1989). *On the Road in Twelfth Century China – The Travel Diaries of Fan Chengda (1126–1193)*. Stuttgart: Franz Steiner Verlag.
- HLAVATÁ, Lucie a spol. (2008). *Dějiny Vietnamu*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.

- HSU, Immanuel C. Y. (1980). Late Ch'ing Foreign Relations. In: FAIRBANK, John K., Kwang-Ching Liu a Denis C. Twitchett (eds.). *The Cambridge History of China Volume 11 Late Ch'ing, 1800–1911, Part 2*. Cambridge: Cambridge University Press.
- HUCKER, Charles O. (1988). *A Dictionary of Official Titles in Imperial China*. Taipei: Southern Materials Center, Inc.
- HUỖNH Công Bá (2011). *Lịch Sử Việt Nam Cổ Trung Đại* [Starověké a středověké dějiny Vietnamu]. Huế: Nhà xuất bản Thuận Hóa.
- CHAPUIS, Oscar (2000). *The Last Emperors of Vietnam: From Tu Duc to Bao Dai*. Westport (CT): Greenwood press.
- CHESNEAUX, Jean (1972). *Popular Movements and Secret Societies in China, 1840–1950*. Standford (CA): Standford University Press.
- JENKS, Robert D. (1994). *Insurgency and Social Disorder in Guizhou: The "Miao" Rebellion, 1854–1873*. Honolulu: University of Hawaii Press.
- KANG, David C. (2010). *East Asia Before the West: Five Centuries of Trade and Tribute*. New York: Columbia University Press.
- KELLEY, Liam C. (2005). *Beyond the Bronze Pillars: Envoy Poetry and the Sino-Vietnamese Relationship*. Honolulu: University of Hawai'i press.
- LI Zhaojie (2002). „Traditional Chinese World Order“. In: Chinese Journal of International Law. Vol. 1, str. 20–59.
- LIŠČÁK, Vladimír (2008). *Dějiny Číny, Taiwanu a Tibetu v datech*. Praha: Libri.
- LIÚ Yùjùn 刘玉琿 (2005). „Yuènnán hàn nán gǔjí de wénxiànxué yánjiū 越南汉喃古籍的文献学研究“ [Bibliografická studie starých spisů psaných v čínských a jižních znacích]. Nепublikovaná disertační práce, Yángzhōu dàxué.
- MCALEAVY, Henry (1968). *Black Flags in Vietnam: The Story of a Chinese Intervention*. New York: The Macmillan Company.

- NIENHAUSER, William H. Jr., Charles HARTMAN, Y. W. MA a Stephen H. WEST (eds.) (2003). *The Indiana Companion to Traditional Chinese Literature*. 2nd rev. ed. Taipei: SMC.
- NGUYỄN Hoàng Yến (2015). „Tổng quan tình hình nghiên cứu về các tác phẩm đi sứ Trung Quốc của Việt Nam ở nước ngoài“ [Celkový stav bádání v oblasti děl pojednávajících o poselstvech směřujících do Číny ve Vietnamu a v zahraničí]. In: *Tạp chí Khoa học Trường Đại học Cần Thơ*. No. 36, str. 64–73.
- NGUYỄN Quyết Thắng (2005). *Hà Đình Nguyễn Thuật Tác Phẩm* [Dílo Hà Đình Nguyễn Thuậta]. Thành phố Hồ Chí Minh: Nhà Xuất Bản Tổng Hợp Thành Phố Hồ Chí Minh.
- NGUYỄN Quyết Thắng (2009). *Sống đẹp với Hà Đình* [Žít hezky s Hà Đìnhem]. Thành phố Hồ Chí Minh: Nhà Xuất Bản Tổng Hợp Thành Phố Hồ Chí Minh.
- NOŽINA, Miroslav (2007). *Dějiny Kambodže*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- QÍ Yǒngxiáng 漆永祥 (2012). „Guānyú Yànxíng lù quánjí zhī jībǔ yǔ xīnbiān 关于《燕行录全集》之辑补与新编“ [O doplnění a nové kompilaci Kompletní sbírky záznamů z putování do Pekingu]. In: *Wénxiàn jìkān 文献季刊*. No. 4, str. 149–157.
- SHIRK, Susan L. (2010). *Changing Media, Changing China*. New York: Oxford University Press.
- SLAVICKÁ, Binh (2008). *Praktická fonetika vietnamštiny*. Praha: Karolinum.
- TARLING, Nicholas (ed.) (2008). *The Cambridge History of Southeast Asia: Volume One From Early Times to c. 1800*. Cambridge: Cambridge University Press.
- TAYLOR, Keith W. (1983). *The Birth of Vietnam*. Berkeley: University of California Press.
- TAYLOR, Keith W. (2013). *A History of the Vietnamese*. Cambridge: Cambridge University Press.

- WÁNG Zhìqiáng 王志强 (2010). „Yuènnán Hàn jí Wǎng Jīn rìjì jí qí shìliào jiàzhí píngjiè 越南汉籍《往津日记》及其史料价值评介“ [Deník z cesty to Tiānjīnu ze souboru vietnamských spisů psaných čínskými znaky a zhodnocení jeho významu jako historického pramene]. In: Dōngnányà zònghéng 东南亚纵横 (Around Southeast Asia). No. 12, str. 71–74.
- WÁNG Zhìqiáng 王志强 (2012). „Yuènnán Hàn jí Ruǎn Shù Wǎng jīn rìjì yǔ Jiànfú yuán nián rú qīng rìchéng de bǐjiào 越南汉籍《阮述往津日记》与《建福元年如清日程》的比较“ [Srovnání vietnamských spisů psaných čínskými znaky Deník z cesty do Tiānjīnu od Ruǎn Shù a Průběh cesty k Qīngům v prvním roce éry Jiànfú]. In: Dōngnányà zònghéng 东南亚纵横 (Around Southeast Asia). No. 12, str. 56–59.
- WILKINSON, Endymion (2000). *Chinese History: A Manual, Revised and Enlarged*. Cambridge (Ma.): Harvard University Press.
- WOODSIDE, Alexander. B. (1971). *Vietnam and the Chinese Model: A Comparative Study of Vietnamese and Chinese Government in the First Half of the 19th Century*. Cambridge (Ma.): Harvard University Press.
- XIÀ Zhēngnóng 夏征农 a kol. (eds.) (1979). *Cíhǎi 辞海* [Moře slov]. Shànghǎi: Shànghǎi císhū chūbǎnshè.
- XU Shu'an a Lucie OLIVOVÁ (2000). *Vývoj správního systému v Číně*. Praha: Nakladatelství Karolinum.
- YU Insun (2009). „Vietnam-China Relations in the 19th Century: Myth and Reality of the Tributary System“. In: *Journal of North-East Asian history*. Vol. 6, no. 1, str. 81–117.